

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Rytířský řád Křížovníků s červenou hvězdou a sv. Anežka Česká

**Military Order of the Crusaders of the Red Star and Saint Agnes of
Bohemia**

Vedoucí práce:
ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Autor:
Marie Wernerová

Praha 2014

Poděkování

Na tomto místě bych v první řadě ráda poděkovala své vedoucí práce ThDr. Kamile Veverkové, Th.D. za její neskonalou trpělivost, vstřícnost a neocenitelné rady, díky nimž mohla být tato práce dovedena do zdárného konce. Další poděkování patří mé kolegyni a nadřízené paní Mgr. Jitce Chaloupkové, která mi svou vstřícností pomáhala časově zvládat toto období. Největší dík patří mé nejbližší rodině, která mi svým přístupem, trpělivostí a vstřícností vytvořila skvělé prostředí a podmínky pro psaní a hlavně dokončení této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Rytířský řád Křížovníků s červenou hvězdou a sv. Anežka Česká napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a moje práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. července 2014

Marie Wernerová

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o založení jediného čistě českého řádu, řádu Křížovníků s červenou hvězdou, a o jeho zakladatelce, české princezně Anežce Přemyslovně. Tato práce si klade za cíl zmapovat důvody a dějinné okolnosti, které vedly ke vzniku špitálního bratrstva a jeho přerodu do rytířského řádu Křížovníků s červenou hvězdou, a ukázat osobnost Anežky České Přemyslovny ve světle její doby. V úvodních kapitolách práce seznamuje s dějinnými okolnostmi, které vedly ke vzniku křížových výprav, následnému zakládání křížáckých měst a vzniku špitálních a rytířských řádů. Třetí kapitola popisuje postupný vznik řádu Křížovníků s červenou hvězdou a jeho boj o přežití v dějinných událostech od jeho zrození až po současnost. Poslední, čtvrtá kapitola pak chce ukázat osobnost Anežky České Přemyslovny jako osobu ne zlomenou „neúspěchem“ na poli světské slávy, ale jako silnou osobnost, která si vše vykompenzovala „úspěchem“ v oblasti starosti o druhé a potřebné.

Klíčová slova

Křížová výprava – rytířský řád – svatá místa – řehole – klášter – červená hvězda – světice – svatořečení – špitál – sv. Anežka – křížovníci.

Annotation

This bachelor thesis deals with the founding of the only one entirely Czech order, i.e. the Military Order of the Crusaders of the Red Star, and with his founder, the Czech princess Agnes of Bohemia. The goal of this thesis is to show reasons and historical circumstances leading to the constitution of the Hospital and its transformation to the Military Order of the Crusaders of the Red Star; the second goal of this work is to introduce Agnes of Bohemia to the reader. The first two chapters deal with historical circumstances leading to the birth of the Crusades that was followed by founding of the Crusaders cities and establishing of the Hospital and Military orders. The third chapter is focused on the history of the founding of the Military Order of the Crusaders of the Red Star and its struggle through history until these days. The last chapter consists of showing the personality of Agnes of Bohemia not as the person longing for glory but as a woman who devoted her life to people in need.

Keywords

Crusade – Order of Knights – Holy Places – Monastic Rule – Monastery – Red Star – Saint – Canonization – Hospital – St. Agnes – Crusaders.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK	7
ÚVOD.....	8
1. KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY V EVROPĚ – PROLOG VZNIKU NOVÝCH ŘÁDŮ	11
1.1. Vznik řeholí a řeholního života	11
1.2. Situace v Evropě od 3. do 11. století	14
1.3. Křížové výpravy	15
2. VZNIK RYTÍŘSKÝCH ŘÁDŮ V ZEMÍCH KORUNY ČESKÉ, JAKO NÁSLEDEK KŘÍŽOVÝCH VÝPRAV	20
2.1. Vznik rytířských řádů obecně	20
2.2. Situace řádů na území Koruny české	21
2.3. Nejznámější řády na území koruny české	22
3. ZALOŽENÍ RYTÍŘSKÉHO ŘÁDU KŘÍŽOVNÍKŮ S ČERVENOU HVĚZDOU – JEHO ÚLOHA A PŮSOBENÍ V HISTORII ČESKÝCH ZEMÍ	25
3.1. Historie a úloha řádu od jeho vzniku do současnosti	26
3.2. Atributy řádu.....	29
3.2.1. Znak a jeho podoba	29
3.2.2. Meč	30
3.2.3. Oděv	30
3.3. Organizace řádu	31
3.3.1. Organizace řádu od založení.....	31
3.3.2. Situace v řádu ve 20. a 21. století	31
3.3.3. Nejdůležitější budovy a místa Řádu	32
4. OSOBNOST SV. ANEŽKY ČESKÉ, PATRONKY TOHOTO ŘÁDU	35
4.1. Anežčino dětství a mládí.....	35

4.2.	Založení špitálu a kláštera Na Františku	37
4.3.	Boj o řeholi	38
4.4.	Přerod špitálu v řád Křížovníků s červenou hvězdou	40
4.5.	Anežčina smrt	41
4.6.	Anežky svatořečení	42
ZÁVĚR		45
POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE		46
PŘÍLOHY		50
SUMMARY		55

Seznam zkratek

poč. – počátek

tzv. – tak zvané

tzn. – to znamená

lat. – latinsky

sv. – svatý

s. – strana

str. – strana

vyd. – vydání

atd. – a tak dále

č. – číslo

obr. – obrázek

mons. – monsignor

řec. – řecky

cit. – citováno

příl. – příloha

zv. – zvaný

přeprac. – přepracoval

dopl. – doplnil

vyd. – vydal

Úvod

Řád křížovníků s červenou hvězdou, jediný vysloveně český řád, vzniklý na území Koruny České a založený hrdou českou princeznou z rodu Přemyslovců Anežkou, působí na našem území od 12. století. Jeho působení a činnost na českém území byla několikrát ohrožena. Ať už to byly jakékoli důvody, je důležité, že řád vydržel, vše ustál a vždy se vzchopil, aby mohl plnit své poslání, které spočívalo v pomoci potřebným.

Výše jsem uvedla hrdou českou princeznou, která založila český řád, bylo to záměrné. V dnešní době se rozmáhá nebo snad už je plně rozvinut nešvar nebo snad hůře nemoc, která má bezpočet podob. A vše má příčinu v tom, že lidé neposlouchají, nevnímají, nemají snahu se poučit z chyb druhých. Neustále žijí v zajetí své mylné představy, že právě oni jsou ti, kteří přijdou na něco nového, léty prověřenou skutečnost přetvoří a uvedou na jinou pravou míru. S překvapením, jehož velikost a síla se rovná jejich počátečnímu nadšení, pak zjistí, že vynaložili neúměrnou a zbytečnou námahu na něco, co se změnit nedá, nebo bylo už předem dáno. Další podobou této nemoci je, ztracování všeho „Našeho“, jako vyčpělého starého, zatuchlého a bez možnosti rozvinout se v něco nového, nadýchaného, svěžího. A i kdyby, jsou to základní kameny, na kterých se dá vystavit cokoli. Ve snaze býtí světoví, pak přijímáme věci sice nové, ale naprosto cizí, se kterými nevíme jak pracovat, neboť k nim nemáme návod. Nadarmo se neříká: „*Není všechno zlato, co se třpytí*“. Pojdme trochu přemýšlet a zamyslet se nad tím, co, jak a proč dělali naši předkové. Podívejme se do historie, nejen české a zkusme se trochu ponaučit. Je přece naprosto nesmyslné a scestné ničit něco, co léta funguje naprosto bezchybně nebo s drobnými chybičkami jen proto, že to je už příliš dlouho na scéně, nebo je to vizitka nějaké doby anebo to označovat za projev nacionalizmu. Proč?

Není to snad známka kvality, životaschopnosti, dobrého jádra a základu, na kterém je možno stavět? Příkladem je právě Řád křížovníků s červenou hvězdou. Byl založen s nadšením hrdou a ctižádostivou a tak trochu umíněnou a tvrdohlavou českou princeznou, která snad tyto vlastnosti po málu vložila i do vínku tomuto řádu. Řád byl několikrát nucen pokleknout, ale vždy vstal, přežil, vydržel a stojí hrdě dodnes a je nedílnou součástí naší historie, současnosti a budoucnosti. A přesto o jeho existenci průměrný Čech nic neví a je to škoda. Jakákoli sebemenší jiskřička hrdosti, by mohla zažehnout proces uzdravování.

Křížové výpravy, tolik oblíbené téma tvůrců počítačových her. Spousta násilí a krve. Vidíme děti, ale i dospělé, kteří až fanaticky mlátí do klávesnice ve snaze zabít co největší množství virtuálních protivníků. V křížáckých výpravách můžeme spatřit dobrou myšlenku, která se však v některých případech zvrhla někam a v něco, nač nemůže být snad nikdo hrdý. Jde jen o to, kdo a s jakým cílem, nebo s vidinou čehosi, se dobré myšlenky chopí. I zde se můžeme ponaučit z historie a přesto se nacházejí jedinci nebo skupiny, kterým tyto dějiny nic neříkají a podobně chybují stále. Anebo, což je daleko horší, dějiny jsou jim známy a dělají vše vědomě. Ostudné je to, že se těmto lidem dává příležitost a prostor pro to, aby tyto chyby mohli opakovat, nebo se v nich dokonce vyžívat.

Lidé by měli být vychováni k vzájemné úctě už od malička přirozenou cestou příkladů ve společnosti a v rodině, ve které vyrůstají a ne násilnými hurá akcemi typu = dnes na sebe budeme hodní a budeme si hrát na slušnost. Podíváme-li se na osobnost sv. Anežky, spatříme dívku, ženu, jejíž osobnost se formovala právě na těchto základech. Ty jí později daly schopnost rozlišovat a vystavit si žebříček hodnot, díky kterému byla schopna vytvořit takové věci, které jsou součástí našeho národního bohatství a na které musíme být po právu hrdi.

Tato práce pojednává o založení českého řádu Křížovníků s červenou hvězdou a o životě a působení jeho zakladatelky a patronky, české princezně Anežce Přemyslovně. V prvních dvou kapitolách seznamuji čtenáře s dějinnými okolnostmi vzniku křížových výprav a s politickou a náboženskou situací v Evropě. V následujících kapitolách se věnuji samotnému řádu a osobnosti Anežky Přemyslovny. Mým cílem bylo přiblížit vznik a osud tohoto řádu, který byl do určité míry závislý na životním osudu jeho zakladatelky a pohlížet tak na sv. Anežku a jí založený řád, jako na kulturní dědictví naší země.

V neposlední řadě musím konstatovat, že k tématu křížových výprav a osobnosti sv. Anežky existuje poměrně solidní pramenná a odborná literatura z pera významných historiků a teologů (například Tyerman, Runciman, Kybal, Beran).¹ Jednou z posledních prací vztahující

---

¹TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 11-12. ISBN 978-80-7422-091-3. RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980. RUNCIMAN, Steven. *Der Erste Kreuzzug*. München: Verlag C. H. Beck, 1981. RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. 1, The First Crusades and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem. New York: Harper and Row, 1964. RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East, 1100- 1187. New York: Harper and Row, 1965. RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusade*. Vol 3, The Kingdom of Acre and the later Crusades. New York: Harper and Row, 1967. KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká: historický obraz ze 13. století*. 1. vyd.

se k dílu sv. Anežky a velkým ženám její doby je publikace editorů Šmieda a Záruby.² Tato skutečnost neplatí pro dějiny řádu křížovníků s červenou hvězdou. Zde si musíme vystačit se starší prací Bělohávkova, případně stručnými, přehlednými statěmi v encyklopedii.³

Brno: L. Marek, 2001, s. 28, Pontes pragenses; sv. 8. ISBN 80-86263-14-2. BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 5. Sůl země; sv. 7.

² ŠMIED, Miroslav, ed. a ZÁRUBA, František, ed. *Svatá Anežka Česká a velké ženy její doby = Die heilige Agnes von Böhmen und die großen Frauengestalten ihrer Zeit*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění v NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. 379 s. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium; vol. 14. ISBN 978-80-7422-242-9.

³ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl, Řády rytířské a křížovníci*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002, s. 10. ISBN 80-7277-085-3. BUBEN, Milan. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*. 1. vyd. Praha: Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou, 1996. 67 s.

1. Křížové výpravy v Evropě – Prolog vzniku nových řádů

1.1. Vznik řeholí a řeholního života

Již od 1. století se projevovaly u prvotních křesťanů žijících v Jeruzalémě snahy o čistý způsob života a pokání, které měly vést člověka ke sblížení se s Bohem. Následkem toho se v Jeruzalémě začaly formovat skupiny křesťanů, které se v důsledku prvotního pronásledování křesťanů a častých vpádů cizích vojsk do Svatého města mnohdy uchýlovaly na odlehlá místa, nejčastěji do pouště.⁴ Tito křesťané byli nazýváni askety⁵ nebo také zdrženlivými. Vedle nich ještě existovaly dvě skupiny. Byla to skupina panen, které své panenství (*professio virginitatis*) zasvětily království nebeskému a skupina zasvěcených vdov (*professio viduitatis*). Ve 3. a 4. století dochází k velikému rozmachu asketického života. A i když díky Ediktu milánskému⁶ pronásledování křesťanů ustalo, tito vyznavači evangelia se odmítali z pouště vracet. Toto mnišství se stávalo běžnou součástí života církve. Vedle pojmu mnich⁷ se ještě používá pojem jako anachorita⁸, nebo eremita⁹. Tito anachorité omezovali své potřeby na minimum, aby dosáhli maximálního sjednocení s Bohem.¹⁰

Prvním velkým anachoretou na východě byl sv. Pavel Thébský, který uprchl před pronásledováním v době vlády císaře Decia do pouště, kde jako 113letý stařec zemřel. Anachoretický způsob života se stal masovou záležitostí, která neměla velkého pochopení u světské moci. Existovalo zde určité hnutí bez organizace, kterému neustále přibývalo členů, a vznikla potřeba vytvořit jakási pravidla mnišského života. První řeholí vypracoval sv. Pachomius, jenž je považován za otce egyptského mnišství. V roce 320 vytvořil spolu se svými žáky v osadě Tabennisi v Thebaidě první cenobium (klášter). V cenobiu se žilo tzv. koinobitským způsobem života, který spočíval ve společném životě v osadě, od okolního světa oddělené zdí. Před vstupem do cenobia se musel adept zříct veškerého svého majetku a

---

⁴ DUGGAN, Alfred Leo. *Křížácké výpravy*. 1. vyd. Překlad Vladimír Pražák. Praha: Orbis, 1973, s. 15. Stopy, fakta, svědectví (Orbis). ISBN 60222862.

⁵ Řec. *askesis* = cvičení. Tito se zavazovali nadosmrti a veřejně ke slibu čistoty a k životu podle evangelia.

⁶ V roce 313 je vydán Edikt milánský, který zrovnoprávňuje a ustanovuje křesťanství za oficiální náboženství.

⁷ Lat. *monachus*,, řec. *monachos* = osamocený, žijící o samotě.

⁸ Řec. *anachoretēs* = člověk odcházející do pouště, odtud anachorese – poustevnictví.

⁹ Řec. *éremos* = poušť.

¹⁰ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl, Řády rytířské a křížovníci*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002, s. 10. ISBN 80-7277-085-3.

zavázat se k čistotě a chudobě. Toto společenství vyžadovalo určité hierarchické uspořádání, a proto Pachomius vypracoval první řeholi, kde se poprvé objevuje závazek poslušnosti k představenému a která se dochovala jen v opisech. Dále pak se mnišství rozšířilo do Palestiny díky sv. Hilarionovi z Egypta. Zde se prvně pro anachorské kolonie začne užívat pojmenování laura.

Velkým přínosem v této oblasti byl sv. Augustin, který sjednotil pojem „mnich“ s pojmem „sluha boží“. Nebere je jako jednoho jednotlivce, ale jako jednu společnou jednotu mnichů. Proto tedy „monasterium“ už neznamená jen místo pro osamělého poustevníka, ale cenobium (místo společného života). Sv. Augustin sepsal tři texty, z nichž jeden je od 12. až 13. století mnohými řády považován za pravou Řeholi sv. Augustina, kterou se dodnes řídí.¹¹

Velkou roli v oblasti a vývoji mnišského života, který zvláště ve 4. století dosáhl vysoké obliby, sehráli kapadočtí otcové¹². Zvláště pak sv. Basil z Caesareje, který sepsal dvě řehole¹³, větší (*Regulae fusius tractatae*) a menší (*Regulae brevius tractatae*). Díky sestře sv. Basila sv. Makrině dnes existuje i ženská větev basiliánů, sestry basiliánky, řídící se touto řeholí. Z této řehole vycházel další důležitý organizátor Theodor Studita, který provedl určité úpravy a ty pak převedl do mnišského života a sám osobně je pak začal zavádět v klášteře Studion v Konstantinopoli.¹⁴

V době, kdy na východě bylo mnišství a poustevnictví v plném květu, na západě se začalo teprve probouzet. I když ve 4. století kolem Středozevního moře (Francie, Itálie, Španělsko) již existovaly kláštery, které se řídily stylem východního mnišství, západ se ubíral svým vývojem a vznikem monastického života.¹⁵ Znamená to, že východní způsob mnišství nebyl přenesen na západ, aby zde byl přímo aplikován. Zakladatelé západních klášterů sice jezdili na východ získávat inspiraci, ale všechny své zkušenosti pak upravovali pro potřeby západu. To byl jeden ze způsobů, jak vznikala klášterní život na západě.

---

¹¹ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci.*, s. 12.

¹² Kapadočtí otcové – sv. Basil z Caesareje (330 – 379), jeho bratr Řehoř Nissenský (335 -394) a jejich přítel Řehoř Naziánský (330-390).

¹³ Basiliánská řehole výrazně ovlivnila mnišský život na západě, ale oficiálně zde nikdy nebyla přijata. V 7. a 8. století vznikly basiliánské kláštery v Itálii a Španělsku. V dnešní době existuje na západě jediný klášter basiliánů v Grotta Ferrata u Říma.

¹⁴ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci.*, s. 13.

¹⁵ Tamtéž, s. 14.

Výraznou osobností byl sv. Honorát, který procestoval řadu zemí východu a v roce 400 založil klášter na Lerinském ostrově nedaleko města Cannes a sepsal svou řeholi, která se však dodnes nedochovala. V roce 415 vznikl díky sv. Janu Cassianu klášter sv. Viktoria u Massilie (Marseille), který se dočkal i ženské podoby. Ve Španělsku byl zakladatelem klášterů mnich Donátus, který své zkušenosti získával v Egyptě.

Jiným, druhým způsobem klášterního života, který vznikl na západě, bylo seskupování mnichů do osad; ti pak byli využíváni k apoštolské činnosti. První, kdo ve 4. Století seskupil mnichy do osad v Piemontsku, byl sv. Eusebius, který založil první autentické řeholní společenství (*vita communis*).

V 6. a 7. století dochází k velikému nárůstu počtu žen a mužů, kteří vstupují do klášterů. Kláštery se těšily velké přízni králů a mnozí do nich vstupovali s vidinou určitého prospěchu. Bohužel tento veliký nárůst adeptů a uchazečů se odrážel i na světském životě ve společnosti, kde docházelo k určitému ochromení. Na počátku 7. století byla situace již alarmující. Následkem nastalého monastismu došlo k ochromení armády a papež Řehoř Veliký musel provést určitá opatření a podmínky pro vstup do klášterů zpřísnit.¹⁶

Další a poslední typ mnišství vznikl v Irsku. Byl nesen v duchu Kristova poslání a je spojen se sv. Patrikem¹⁷, který jako misijní biskup od roku 432 dosáhl obrovských úspěchů v podobě mnoha klášterů, které vybudoval na ostrově společně se svými misijními bratry. Christianizace britských ostrovů probíhala ze dvou stran, ze severu od Irů a z jihu od papeže Řehoře Velikého, který vyslal čtyřicetičlennou misi v čele se sv. Augustinem. Ta během několika let získala celou Anglii. Od severu působil sv. Kolumbán st., který se výrazně zasloužil o christianizaci Skotska. Tito Iroskotové postupovali dále na evropský kontinent a jejich evangelizační snahy se dostaly až na Velkou Moravu. Nejvýznamnější z těchto misionářů byl benediktin Winfrid – sv. Bonifác, který založil klášter ve Fuldě, kde byl také pohřben.¹⁸

Kláštery na západě byly v první řadě středisky vzdělávání a křesťanského života. Jejich hlavní úlohou bylo obrácení pohanů na křesťanství. To spočívalo spíše na mniších než

---

¹⁶ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 14-15.

¹⁷ Sv. Patrik – Galský chlapec zajatý irskými piráty a na šest let uvržený do otroctví. Po útěku vstoupil do kláštera v Lerins, kde se připravoval na misi do Irska.

¹⁸ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 21.

na biskupech. Nejrozšířenějšími řeholemi se postupem času staly řehole sv. Augustina, sv. Františka a sv. Ignáce.

1.2. Situace v Evropě od 3. do 11. století

Již od 3. století se Římská říše potýkala s velkou krizí, která byla zapříčiněna jednak častými nájezdy barbarů, početnými občanskými válkami i hospodářskou krizí. Ta měla různé příčiny. Tak velkou říši, v takovém stavu a s takovými problémy bylo velmi obtížné řídit. Proto se císař Konstantin rozhodl vybudovat a přesunout centrum říše z Říma na východ. Zde by byl z části ušetřen velkých starostí s Germány a navíc východní část říše byla stabilnější, odolnější a tak i perspektivnější. Proto zde v roce 324 založil na Bosporu na místě vesnice Byzantion město Konstantinopol, které se stalo roku 330 novým a hlavním městem a které Konstantin označil jako Nový Řím.¹⁹

Dá se říci, že v době od 4. do 6. století se východ a západ vyvíjel zcela odlišně. Východ byl celkově stabilnější, lidnatější, s hustší sítí měst, ekonomicky vyspělejší. V porovnání se západem se zde udržela intenzivní řemeslná výroba, která díky fungujícímu obchodu byla schopna skrze přístavy a suchozemské obchodní cesty zásobovat celou říši. Byl zde čilý kulturní, politický a společenský život.²⁰

Kolem roku 400 již bylo jasné, že problémy, které říši zmítají, nedokáže jeden panovník zvládnout a vyřešit, a tak se říše rozdělila na dvě území. Na západní, které se rozkládalo na západ od Jaderského moře se sídlem v Římě a které se neustále potýkalo s nájezdy germánských barbarů. A na východní, které pod sebe zahrnovalo Balkánské země a Malou Asii. Kolem roku 600 k nim přibyl ještě jih Itálie a severoafrické pobřeží.²¹ Lišily se i v pojetí hlavy křesťanstva. Zatímco na západě byl hlavou církve papež, na východě si této priority dopřával císař, který byl v této době nejmocnějším panovníkem na světě a kterému mohl konkurovat jen perský císař. Právě tento císař v roce 614 dobyl Jeruzalém a za pomoci židovského obyvatelstva vypálil kostel Božího hrobu. V roce 630 po urputných bojích byli

---

¹⁹ MILKO, Pavel. *Úvod do byzantské filosofie: se studií Michala Řoutila Na východ od Antiochi : řecké myšlení za hranicemi Byzance, 2. - 8. století: syrská tradice*. 1. vyd. Překlad Marie Kreysová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 18-20. Pro Oriente: dědictví křesťanského Východu, sv. 9. ISBN 978-808-7378-137.

²⁰ Tamtéž, s. 19.

²¹ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 16.

Peršané vyhnáni císařem Herakleitem²². Neustálé boje s Peršany východořímskou říší natolik vyčerpaly a oslabily, že nebyla schopna bránit se a uhájit Jeruzalém proti nájezdům Arabů. V roce 638 o Svaté město přišla.

V 11. století žila Evropa a středomoří pod vlivem dvou velkých říší. Říma a bagdádského chalífátu, které se staly domovem pro dvě náboženství, křesťanství a islám. Náboženství značným způsobem zvýrazňovalo kulturní rozdíly. Na západě a v Byzanci²³ to bylo křesťanství a na východě, jihu, v západní Asii, severní Africe a jižním Středomoří to byl islám. Ani jedno z těchto náboženství nebylo jednotné. V islámu došlo koncem 10. století k rozdělení kvůli sporům o duchovní legitimitu Prorokových nástupců.²⁴ Islám se rozdělil na ší'itskou větev věrnou fátimovskému chalífě v Káhiře a původní ortodoxní sunnitskou větev, která uznávala abbásovského chalífu v Bagdádu. K rozdělení na dvě formy došlo i v křesťanství. Na ortodoxní řeckou tradici s centrem v Byzanci a na latinskou tradici s těžištěm v papežství.

1.3. Křížové výpravy²⁵

Od roku 638, kdy Jeruzalém podlehl chalífě Omarovi, začalo období muslimské nadvlády. Ale i přesto se křesťanská obec v Jeruzalémě udržela. Byla jí ponechána práva, stávající stavby, včetně kostela Božího hrobu, a jejich používání. Nové ale už stavět nesměli. Omar si byl vědom zákoníku, který muslimům zanechal Mohamed. Zde se píše o milosti pro ty, kteří vyznávají jediného Boha, jež muslimové nazývali národy Písma. Tyto národy Písma mohly žít pod muslimy v pokoji. Pro poutníky nebyla uzavřena cesta na východ do Jeruzaléma.

Ke změně došlo v padesátých letech 11. století, kdy do Malé Asie pronikli Turci, kteří

---

²² Herakleitos je uctíván jako první křížák.

²³ Byzanc – poměrně malá, ale mocná říše s centrem v Konstantinopoli, která se rozkládala mezi Dunajem a pohořím Taurus.

²⁴ TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 11-12. ISBN 978-80-7422-091-3.

²⁵ K tématu srovnej RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980. RUNCIMAN, Steven. *Der Erste Kreuzzug*. München: Verlag C. H. Beck, 1981. RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. 1, The First Crusades and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem. New York: Harper and Row, 1964. RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East, 1100- 1187. New York: Harper and Row, 1965. RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusade*. Vol 3, The Kingdom of Acre and the later Crusades. New York: Harper and Row, 1967.

táhli na jih a plenili civilizované kraje. Tito kočovní Turci přijali islám teprve nedávno a byli schopni svou víru změnit na křesťanskou podle potřeby, což u pravých muslimů bylo nemyslitelné. Vše vyvrcholilo bitvou u Manzikertu v roce 1071, kde byla Seldžuky na hlavu poražena byzantská armáda a císařství se z toho už nikdy nevzchopilo.²⁶

Byzantský císař Alexios I. Komnenos byl vynikající diplomat a schopný muž. I když zde existovalo schizma, které rozdělovalo křesťanskou církev, nebál se požádat římského papeže Urbana II. o pomoc pro křesťany na východě. Stalo se tak v roce 1095, kdy Alexios vyslal své legáty na sněm v Cremoně, aby zde z pověření císaře vyličili utrpení východních křesťanů pod Turky. Podali svědectví o znesvěcení Jeruzaléma a jiných svatých míst a o pokořování a násilí, jemuž byli poutníci vystavováni. Papež přednesl prosbu o pomoc západním křesťanům na sněmu v Clermontu 27. listopadu 1095. Odezva byla okamžitá a bouřlivá, bezprostřední a nad veškeré očekávání. Za podpory mohutných výkřiků papeže „*Deus le volt*“ – Bůh to chce, vznikla myšlenka vypovězení svaté války nepřítelům Boha.²⁷ Bylo určeno, že dobrovolníci ponesou na prsou svého oděvu kříž z barevné látky, a proto byli nazýváni latinským slovem *crucesignati*, z toho „křížáci“.²⁸

Tím byla vyhlášena první křížová výprava. Snahou bylo získat pro výpravu převážně dobrovolníky z řad šlechty a velmožů. Rytíři ale s cestou tak nespíchali a chtěli se dostatečně připravit. Proto se na cestu vydaly dříve skupiny vesničanů, vojáků nevalné pověsti a dokonce i žebráků, kteří byli oblouzněni plamennými kázáními a kteří měli vidinu neuvěřitelného bohatství čekajícího na ně ve Svaté zemi. Do jejich čela se postavil odpadlý francouzský mnich, Petr Poustevník, který byl znám až nezdravou averzí vůči Turkům. Tato výprava byla vyhladovělá a z nedostatku potravy začala plenit vše kolem sebe.²⁹ Nakonec byl tento oddíl zdecimován Turky a Petr Poustevník byl odsunut Alexiem do bezpečí Konstantinopole. Když se tato zpráva dostala do Francie, byly vyslány další oddíly z Porýní a z Čech, které si vybily svou zlost daleko blíže svým domovům a to na židovském obyvatelstvu. Toto běsnění zarazil až král Koloman na uhersko-byzantské hranici.³⁰ Jako další výpravy se začaly formovat oddíly urozených rytířů, kteří měli různou motivaci a různá očekávání. Jako první vyrazil Hugo Vermond, syn krále Jindřicha I. K němu se v Itálii přidal

---

²⁶ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 17-20.

²⁷ BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*. 1. vyd. Překlad Marie Kreysová. Praha: Academia, 1995, s. 26-28. ISBN 80-200-0512-9.

²⁸ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 23.

²⁹ Tamtéž, s. 26.

³⁰ BRIDGE. *Křížové výpravy*, s. 35-38.

normandský kníže Bohemund z Tarentu se synovcem Tankredem. Za nimi vyrazilo vojsko Godefroie z Bouillonu s dvěma bratry a další tři armády z Francie. Nejvýznamnější byl oddíl vedený toulouským hrabětem Raimondem IV. de Sain-Gilles z Provence.³¹ Po postupném dobytí Nikaje, Edessy a Antiochie, se podařilo po osmi dnech 15. června dobýt i Jeruzalém. Vládcem se stal Godefroji (Gottfried, Godefroy) a dočasně arcibiskupem Norman Arnoul de Rohes³². Všichni si mysleli, že první křížová výprava splnila svůj účel a dalších takových výprav již nebude zapotřebí. Mýlili se.

Pro druhou křížovou výpravu bylo důvodem dobytí Edessy tureckým atabegem Zengí z Mosulu v prosinci 1144 a ztráta kontroly nad územím na východ od řeky Eufrat.³³ Toto velmi znepokojilo papeže Evžena III. a svou bulou *Quantum praedecessores* vyzval francouzského krále Ludvíka VII. k pomoci se sestavením a zorganizováním další křížové výpravy. Francouzi totiž v tuto dobu byli jediná použitelná síla v celé Evropě. Španělé, Italové, Angličané i Němci totiž byli zaneprázdněni svými problémy. Papež tuto konstelaci vítal, protože se nabízela možnost vytvořit armádu, která bude jednotná, nerozdělená a kterou povede jeden a podle něho schopný vojevůdce Ludvík VII. Tím by se vyhnul obdobným problémům, které postihly první křížovou výpravu. Oslovení šlechtici ale začali králi odříkat. Král se nevzdal a na jaře 1146 u hrobu sv. Marie Magdaleny ve Vézelay sestavil armádu z věřících. Předběhl ho ale Němec Konrádershané, který se vydal na cestu v květnu 1147.³⁴ V září 1147 křížová výprava dorazila do Konstantinopole. Konrád se svým vojskem postupoval do města Doryleion, kde byl poražen seldžuckými Turky. Jen velmi nerad se musel spojit se zneprátenou francouzskou armádou, aby se společně dostali do Efesu. On sám nemocen odcestoval do Konstantinopole.³⁵ V roce 1148 se Konrád, Ludvík VII. a jeruzalémský král Balduin III. dohodli, že dobudou Damašek. V tom jim ale 24. července téhož roku zabránil sultán Núr ad-Dín. Je důležité upozornit, že druhá křížová výprava se potýkala s celou řadou „nepřátelských a napjatých vztahů“³⁶, které se ještě více prohloubily a

---

³¹ Tamtéž, s. 39-50.

³² Tvrdě postupoval proti řeckým ortodoxním věřícím a násilím je nutil, aby přijali latinskou západní liturgii. Byl ale odvolán nově zvoleným arcibiskupem Dambiertem z Pisy. Jméno v podobě Arnoul najdeme u A. Bridge, ale v jiné podobě Arnulf ho můžeme spatřit u A. Duggana.

³³ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 70. Srovnej TYERMAN. *Svaté války*, s. 35-127.

³⁴ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 92-95.

³⁵ BRIDGE. *Křížové výpravy*, s. 114-115.

³⁶ Šlo o nepřátelství a vztahy mezi samotnými armádami (francouzskou a německou), které spojoval snad jen odpor k Byzanci a otažetost až nenávisť mezi Franky a Řeky.

vyhrotily.³⁷

Důvodem pro třetí křížovou výpravu byla porážka křesťanských vojsk u Hattinu 4. července 1187 a znovu dobytí a obsazení Jeruzaléma sultánem Saladinem 2. října téhož roku. Papež Řehoř III. na to konto vydal 29. října 1187 bulu *Audita tremendi*.³⁸ Podařilo se mu přemluvit francouzského krále Filipa Augusta, anglického krále Richarda Lví srdce a německého císaře Fridricha Barbarossu³⁹. Anglické a francouzské armády se společně vydaly na cestu 4. července a o rok později dobyly město Akkon. Filip II. se vrátil do Francie a Richard s francouzskou armádou pokračoval dále. Svedl několik bitev se Saladinem a obsadil Jaffu. Vedli spor o město Askalon, ale ani jeden nechtěl ustoupit. Nakonec v září 1191 ustoupil Richard a podepsal mírový návrh⁴⁰, který vypracoval Saladin.⁴¹

Čtvrtá výprava byla zamýšlena do Egypta. Vyzval k ní papež Inocenc III. Na Egypt, ale nedošlo. Místo toho výprava zamířila do Konstantinopole, kterou 1203 obsadila a na trůn dosadila Alexia IV., švagra římsko-německého krále Filipa Švábského. Když se obyvatelstvo zmohlo na odpor, křižáci opět zaútočili a obyvatele povraždili.⁴²

V průběhu několika let 13. století proběhlo ještě pět křížových výprav. Pátá byla vyhlášena papežem Honoriem III. roku 1215. Křižáci byli donuceni Egyptany kapitulovat.⁴³ Šestá výprava byla vyhlášena papežem Řehořem IX. a do jejího čela 1227 se postavil německý císař Fridrich II. Ten po dohodě se sultánem al-Kamilem získal Jeruzalém⁴⁴, Betlém, Nazaret a Galileu.⁴⁵ Sedmou křížovou výpravu vedl do Egypta Ludvík IX. roku 1248. Při dobývání města Mansúra byli všichni zajati a propuštěni byli až 1254 s tím, že město vrátí.⁴⁶ Na osmou výpravu opět vyrazil Ludvík IX. tentokrát se sicilským králem Karlem z Anjou opět do Egypta. Po vylodění u Tunisu byla celá armáda zničena za velké pomoci

---

³⁷ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 101-103. Srovnej TYERMAN. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 243-302.

³⁸ BRIDGE. *Křížové výpravy*, s. 146-149.

³⁹ Utopil se při přechodu řeky Salef, poté co se podílel na drancování byzantského území.

⁴⁰ Zajišťoval mír mezi muslimy a křesťany minimálně na dobu pěti let. Křesťané si mohou ponechat své državy vyjma Askalonu a přístup neozbrojených poutníků k Božímu hrobu.

⁴¹ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 149-165. Srovnej TYERMAN. *Svaté války*, s. 339-445.

⁴² BRIDGE. *Křížové výpravy*, s. 170-178.

⁴³ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 177-185.

⁴⁴ Roku 1244 o něho křesťané definitivně přicházejí po bitvě s kočovnými ve službách Egypta.

⁴⁵ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 186-192.

⁴⁶ Tamtéž, s. 193-201.

úplavice. Na pomoc jim vyjel anglický princ Eduard, ale přijel pozdě.⁴⁷ Po neúspěšné misi do Egypta, která skončila v Tunisu, se Eduard vydal do Sýrie, kde se pokusil o dohodu s chámem Persie Abagou. Po neúspěchu se roku 1272 vrací do Anglie.⁴⁸

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 202-203.

⁴⁸ Tamtéž, s. 204-205.

2. Vznik rytířských řádů v zemích Koruny české, jako následek křížových výprav

2.1. Vznik rytířských řádů obecně

Původní myšlenkou církevních rytířských řádů byla péče o nemocné poutníky a ochrana poutních cest do Svaté země. V době vrcholného středověku se pozornost stáčí spíše na ozbrojený boj za obranu křesťanství proti islámu, pohanství, schizmatismu a kacířství.⁴⁹

Rytířské řády jsou často spojeny se vznikem a existencí tzv. rytířských států, které vznikaly na Blízkém Východě a na území Řecka během křížových výprav a které během 13. století opět zanikaly. V zámoří okamžitě, v Řecku to byl proces asi na tři staletí.

Těsně po první křížové výpravě vznikla síť drobných křížáckých státek, kterým se říkalo Zámoří nebo také Outremer neboli země za mořem. Toto území se rozprostíralo od Kilikie až k Sinaji. Nejprve vznikly čtyři křížácké státy. Na severu vzniklo knížectví antiošské, na východ od něho hrabství Edessa, kterému vládl Balduin z Boulogne a které bylo obklopeno ze všech tří stran muslimy. Na jih od Antiochie si vytvořil hrabství Tripolis hrabě Raimond, po té co byl Bohemundem vyhnán z Latakie. Zde se k velké nelibosti německých poutníků mluvilo jediné jihofrancouzsky. A nakonec království jeruzalémské, které začínalo v Bejrútu a sahalo k Sinaji a k Arabskému zálivu.⁵⁰

Další dva státy vznikly během třetí křížové výpravy. Byla to Malá Arménie na území dříve nazývaném Kilikie a království, kterému vládl kyperský král Vít z Lusignan.⁵¹

Čtvrtá křížácká výprava přinesla vznik křížáckých států na území Řecka. Řada křížáků se sem přesunovala a získávala zde půdu. Frankové se tímto mstili Řekům pro jejich záporný přístup ke svaté válce a Alexiovi Komnénovi za jeho zradu během první křížové výpravy.⁵²

Frankům a všem, kteří zůstali žít v Zámoří, se žilo mnohem lépe než v Evropě. Jejich životní úroveň byla vyšší a i lékařská péče, které se jim v místních nemocnicích dostávalo, byla poznatelně na vyšší úrovni než ta evropská. Valná většina z nich dávala přednost

---

⁴⁹ Rytířský řád. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ryt%C3%AD%C5%99sk%C3%A9_%C5%99%C3%A1dy.

⁵⁰ DUGGAN. *Křížácké výpravy*, s. 71.

⁵¹ Tamtéž, s. 167.

⁵² Tamtéž, s. 176.

lékařům arabským než těm latinským. Tuto informaci zaznamenal kronikář Vilém z Tyru, který napsal „*pohrdají znalostmi a praxí našich latinských lékařů a věří jen Židům, Samaritánům, Syřanům a Saracénům*“.⁵³

Každé důležité křižácké město, jako byl Askalon, Jaffa, Tyros, mělo svou nemocnici. Samotný Jeruzalém měl nemocnice čtyři. Nejslavnější z nich vedl řád sv. Jana Křtitele v Jeruzalémě, také zvaní johanité, jejichž hlavní prioritou byla péče o nemocné a až pak vojenská služba. Zvláštní péče byla věnována poutníkům. První špitál založili kvůli tomu, aby pomohli při adaptaci nemocným na svatá místa. Zakladatelem byl mnich Gérard působící v Jeruzalémě v době jeho dobytí. Mnich Gérard si získal velkou popularitu svou historkou o proměně chleba v kamení. Tato popularita mu vynesla přízeň králů, knížat a dalších grandů a on mohl rozšířit svou malou nemocnici a získat pro službu další mnichy.

Dalším velkým řádem byl řád templářů, neboli Chudých rytířů Kristových a Šalamounova chrámu. Tento řád založil burgunský rytíř Hugo z Payns. Řád vznikl pro ochranu poutníků putujících na svatá místa před muslimy a lapky. Z původně malého osmičlenného řádu vznikl velice bohatý řád, ač se oficiálně zaslíbil chudobě. Z templářů se postupem doby vyvinul sbor vysoce profesionálních vojáků. Bohužel se jejich pověst časem poskvřnila. Mezi johanity a templáři vždy existovala rivalita, která časem přerostla v nenávist. Třetím největším řádem byl řád německých rytířů. Spolu s výše jmenovanými byly tyto tři jedinými vojenskými řády v Zámoří.⁵⁴

2.2. Situace řádů na území Koruny české

Většina řádů, které existují nebo existovaly na našem území, jsou řády cizí, např. německé, francouzské, italské nebo španělské. Tyto řády vznikly ve Svaté zemi jako vojenské nebo vojensko-špitální z důvodů již známých. Jediným ryze českým řádem založeným v Čechách českou šlechtickou sv. Anežkou Přemyslovnou je Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou.

Řehole sv. Františka uchvátila celý svět. Jeho idea sebeobětavé lásky k Bohu se nestala jen heslem doby, ale přímo výronem současného citění. Rychlý nástup této řehole se nevyhnul ani Čechům a stejně jako okolní země ani ony nezůstaly k této myšlence odtaziť a

---

⁵³ BRIDGE. *Křížové výpravy*, s. 96.

⁵⁴ Tamtéž, s. 96-98.

chladné. V důsledku toho roste počet světců a úcta k jejich ostatkům. Příkladem takového světce respektive světice je Anežčina sestřenice Alžběta Duryňská, manželka lankraběte Ludvíka, který měl být účastníkem křížové výpravy, ale 1227 zemřel na mor. Příkladem fenoménu světců v této době byla i rychlost, se kterou byla Alžběta svatořečena. Stalo se tak roku 1235, tedy čtyři roky po její smrti. Sv. Anežka na svatořečení čekala více jak 700 let.⁵⁵

První řády vznikaly v důsledku křížových výprav pro ochranu a opatrování poutníků do Svaté země. Záliba poutí do Palestiny a znamení kříže se postupně začala vyžívat a vidina Svaté země už přestávala být atraktivní. Na počátku 13. století nastupuje nová zbožnost a s tím nástup nových, žebravých řádů, čímž se dá velice snadno vysvětlit rychlý vzrůst oblíbenosti řádu Františkova. Vznikají řády, které jsou založeny na ideálu evangelické chudoby. Nový proud se samozřejmě nemohl vyhnout naší zemi a nabýval na síle. Vzniká nová zbožnost spíše povahy mnišské, která je zaměřena jedním směrem. Tyto změny byly do určité míry podmíněny i Lateránským koncilem⁵⁶.

Se změnou zbožnosti se objevily dva nové řády, jejichž působení se nevyhnulo ani českým zemím. Byly to řády sv. Františka a sv. Dominika. Oba vycházejí ze stejného ideálu. Mají stejnou myšlenku. Jejich odlišné povahy ale způsobily, že došlo k rivalitě a rozmlškám mezi oběma řády. Citově založený a jemný František, který své ideály směřuje k mystickému spojení s Bohem, a který pohrdá vyšším vzděláním, tu ostře naráží na mnohem tvrdšího Dominika. Ten si cení spíše praktickou stránku. Klade důraz na hlubší vzdělání a vše podřizuje boji proti kacířům. Proti Františkovi se objevují hlasy, které ho obviňují z kacířské mystiky díky stigmatům, které se u něho během vytržení objevují. Řada sporů a bojů pramenících z této situace se nevyhnula ani našemu území.⁵⁷ Jediný ryze český řád, založený na území Čech podle řehole sv. Františka (Menší bratří, Minorité) sv. Anežkou Přemyslovnou je Řád křížovníků s červenou hvězdou. Na naše území se dostávají i starší, rytířské a špitální řády jako jsou např. johanité, zderazští, rytíři němečtí, templáři, lazariáni a další.

2.3. Nejznámější řády na území koruny české

Johanité, plným názvem Suverénní vojenský a špitální řád sv. Jana Jeruzalémského

⁵⁵ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny: Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Nákladem Jana Laichtera v Praze, 1928, s. 683-684.

⁵⁶ Lateránský koncil – byl svolán papežem Inocencem III. 19. dubna 1213. Poprvé se ale sešel až roku 1215. Je uznáván katolickou církví za dvanáctý ekumenický koncil. Byl svolán na obranu víry, na pomoc křížáckým státům v Palestině.

⁵⁷ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 952-957.

z Rhodu a Malty nebo také Řád maltézských rytířů, se řídí řeholí sv. Augustina a z části řeholí sv. Benedikta. Členové řádu jsou zavázáni Kristu a zde na zemi se podřizují pouze papeži jako náměstkovi Krista. Řád byl zaměřen na ochranu Svatých míst a křesťanského světa. Vedli ozbrojený boj proti nevěřícím a za ochranu víry. Jejich úkolem je i ochrana a služba slabým, nemocným. Dnes je řád výhradně špitální a věnuje se ošetrovatelské péči. Řád se řídí kanonickým právem a jeho profesní členové, chrámy, kaple, konventy a jiné řádové instituce podléhají výhradně pravomoci řádových prelátů. Tento řád je nejstarším rytířským řádem křesťanského světa a jediným vojenským řádem, jehož existence a trvání nebyly nikdy přerušeny.⁵⁸ Johanité v našich zemích získávají v kruhu královském, církve a veřejnosti velkou oblibu. O tom svědčí velkolepé dary a úlevy, které pomohly rychle rozmnožit jejich jmění v Čechách i na Moravě. Např. král Václav I. daruje vinice kolem Brna, vesnici Horažďovice, pan Bavor je obdaroval Strakonice s pozemky a vesnicemi. Jak v Brně, Horažďovicích i ve Strakonice záhy vznikly komendy. Řád se svým majetkem velice dobře nakládal. Různými prodeji, koupěmi a směnami uklidňoval rozepře se sousedy.⁵⁹

Dalším řádem jsou Templáři nebo také Řád chudých rytířů Kristových a Šalamounova chrámu. I oni se řídili řeholí sv. Augustina. Jejich úkolem bylo střežit posvátná místa spojená s životem Ježíše Krista. Ochraňovali poutníky na jejich cestě a působili i na poli charity. Řád byl založen v Jeruzalémě mezi roky 1118 a 1119 devíti zbožnými francouzskými rytíři. V čele tohoto bratrstva stál Hugues de Payns, patrně vzdálený příbuzný sv. Bernarda z Clairvaux. Těšili se přízni krále Balduina II. de Le Bourg, který jim daroval jižní část Chrámové hory a část královského paláce nedaleko Šalamounova Chrámu v Jeruzalémě. Odtud také jejich název. Toto společenství devíti rytířů nebylo nijak výrazně finančně zajištěno, a proto se mistr bratrstva Hugues de Payns se zbylými bratry odebrali na západ, aby se zde pokusili o nový začátek.⁶⁰ V první polovině 13. století vstupuje řád Templářů na území Čech. Získávají kostel u sv. Vavřince, kde se také usazují. Získávají i řadu pozemků na Moravě, o kterých se dozvídáme v souvislosti s jejich vypleněním Tatary roku 1241. Od roku 1248 se templáři objevují v Šakvicích.⁶¹

Řád německých rytířů neboli Bratři německého řádu Panny Marie Jeruzalémské vznikl

---

⁵⁸ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 21-29.

⁵⁹ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 908-909.

⁶⁰ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 55, 58-59.

⁶¹ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 912.

podle řehole sv. Augustina. Byl však upraven podle vojenských pravidel templářů, převzal špitálníctví johanitů a prvky ze života cisterciáků. Řád se rozděloval na rytíře, kněze a sloužící bratry. Jeho prioritou byla péče o nemocné a strádající německy mluvící poutníky a v posledním desetiletí 13. století i boj proti nevěřícím. Řád vznikl mezi německy mluvícími rytíři, kteří byli součástí francouzsky mluvícího řádu johanitů. Jazyková bariéra zapříčinila vznik malé skupinky, která se usadila při kapli sv. Panny Marie. Zde také vzniklo někdy kolem roku 1127 špitální bratrstvo, které tu bylo pro potřeby německých poutníků. Koncem roku 1197 vlastnilo bratrstvo pět domů ve Svaté zemi a roku 1198 dosáhlo bratrstvo konečně přeměny na rytířský řád. Po roce 1199 začaly vznikat komendy i v západní Evropě a řád se dostal na území Čech.⁶² Obliba řádu na našem území rychle narůstala a během krátké doby svého působení zde nabyl velkého jmění a významu. V roce 1233 se přestěhoval z kostela sv. Petra Na Poříčí do nového sídla u kostela sv. Benedikta, které bylo zbudováno z peněz z prodeje vsi Hloupětín a kostela sv. Petra královně Konstancii. Svým hospodařením s rozsáhlými dary dosáhli němečtí rytíři velkého rozkvetu, čehož je důkazem zbudování řady komend např. v Chomutově, Polné, Řepíně, Miletíně atd.⁶³ Řád velice dobře vychází a spolupracuje s panovníky. Pomáhá Přemyslu v úsilí povýšení Olomouckého biskupství na arcibiskupství. Velké přízně se těší mezi vysokou šlechtou, dokonce někteří rytíři vstupují do jejich řad, např. Vítkovci. Horší časy řádu nastávají za vlády Václava IV., který je nerad viděl na svém území. Po porážce v bitvě u Grünwaldu 15. 7. 1410, kdy měli veliké dluhy, je Václav IV. ještě více zatížil zabavením zboží. Dobu temna zažívá řád v době husitských válek, kdy přišel o řadu komend, tím že byly vypleněny a zničeny. Znovu zde ožívá v době po Bílé hoře, kdy získává panství ve Slezsku a na severní Moravě. Řád německých rytířů u nás definitivně končí za první republiky a v době protektorátu. Za první republiky mu byl majetek zabaven, protože je to řád *německý* a za protektorátu, protože se postavil proti Henleinovi. Komunistická vláda se vracením majetku řádu nezabývala a ten mu nebyl navrácen dodnes.⁶⁴

---

⁶² BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 73-80.

⁶³ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 910-911.

⁶⁴ ŠKVRŇÁK, Jan. Řád německých rytířů. In: *Středověk* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://www.estredovek.cz/view.php?cislocianku=2006041601>.

3. Založení rytířského řádu Křížovníků s červenou hvězdou – jeho úloha a působení v historii českých zemí

Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou vznikl jako jediný mužský řád, který má výlučně český původ, byl založen ženou a má doposud své centrum v Praze. Řád vznikl z laického špitálního bratrstva, které bylo vystavěno nejen na odkazu sv. Augustina, ale především na idejích sv. Františka z Assisi (minorité), sv. Kláry (klarisky) a výjimečné osobnosti Anežky Přemyslovny.⁶⁵ O rozšíření řádu minoritů do Čech, patřících pod provincii Saskou, se zasloužil druhý řádový provinciál Jan de Pian Carpino.⁶⁶

V této době v českých zemích již působily řády se svými špitály, např. templáři, johanité, němečtí rytíři nebo zderazští strážcové Božího hrobu. Čeští křížovníci si jako svůj vzor, co se týče vnější podoby a rytířských postojů, vybrali johanity. První bratři byli téměř všichni ze šlechtických rodů, z nichž někteří se účastnili křížové výpravy roku 1147. Pokud porovnáme rok založení 1233 a rok konané křížové výpravy, pak musíme usuzovat na značně vysoký věk prvních bratrů.⁶⁷

Anežčiným ideálem bylo žít v naprosté chudobě, a proto veškerý majetek měl být pod správou kláštera klarisek. Špitálu nemělo patřit nic, ale z výnosů měli žít všichni, tzn. špitální bratrstvo, chudí a potřební, a z výnosů měl být zajištěn i chod špitálu.⁶⁸ Její životopisec popisuje založení kláštera takto: „*Blahoslavená panna chtěla uskutečnit to, po čem prahla ve své mysli. Proto povolala menších bratrů, jimž byla nakloněna více než jiným řeholníkům, a žádala je, aby jí podali přednosti o řádu svaté Kláry, která se tehdy se svými sestrami uzavřela a zdržovala u svatého Damiána blízko města Assisi a jako žhavé a vonící kadidlo šířila vůni svých ctností na lidstvo po zemském okrsku. Bratři ji pak jistě poučili o tom, že řečená řehole doporučuje těm, kteří do ní hodlají vstoupit, aby podle ducha svatého evangelia prodali všechno, co mají, rozdali to chudým a chudému sloužili v chudobě a pokoře. Proto proniknutá nebeskou milostí pravila: „„Ale to je to, co chci, to, co si žádám, to, po čem celým srdce prahnu.““ Hned tedy přikázala zlato a stříbro rozprodat, všechny šperky a ozdoby (a*

---

⁶⁵ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 137.

⁶⁶ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 931-932.

⁶⁷ BĚLOHLÁVEK, Václav. Pražský konvent. In: BĚLOHLÁVEK, Václav a Josef HRADEC. *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*. Praha, 1930, s. 7.

⁶⁸ POLC, Jaroslav V. *Světice Anežka Přemyslovna*. Vyd. 2. Praha: ÚCN Ústřední církevní nakladatelství, 1989, s. 41.

peníze za to získané) rozdělit mezi chudé, neboť si přála proměnit vlastníma rukama hmotné prostředky nebeské poklady. “⁶⁹

3.1. Historie a úloha řádu od jeho vzniku do současnosti

V roce 1233 podle vzoru sv. Hedviky, manželky slezského knížete Jindřicha, kterou Anežka obdivovala pro její obětavost a starost o chudé, nemocné a sirotky a podle příkladu sv. Kláry, sv. Františka z Assisi a své sestřenice Alžběty Duryňské, založila špitál (hospitál). Tento byl umístěn ve dvoře u kostela sv. Haštala na Starém městě v blízkosti dvojkláštera⁷⁰ budovaného Anežkou od roku 1231. Tento řád byl původně finančně závislý na klášteře Chudých panen sv. Kláry⁷¹.

V okolí kostela sv. Haštala se nacházela řada budov, které patřily královně Konstancii, která je odkoupila od řádu německých rytířů. Všechny tyto budovy, na její prosbu, věnovala Anežce a k nim ještě přidala kostel sv. Petra Na Poříčí se dvorem a vsí Rybníky, Hloupětín a Borotice. Tento dar stvrdili 6. 2. 1233 svými podpisy a svědectvím její bratr Václav I. a manžel sv. Zdislavy, Havel z Lemberka.⁷² O dva roky později se špitál přestěhoval ke sv. Petrovi Na Poříčí⁷³. Tím se dostal za hradby města (extra muros) a získal tak možnost přijímat příchozí a potřebné i po uzavření hradeb. V roce 1237 bylo bratrstvo i špitál vzato papežem Řehořem IX. pod ochranu a přímou pravomoc Svatého stolce. Bylo tak učiněno na základě buly *Omnipotens Deus*. Papež zároveň členům udělil imunitu k obecným interdiktům a biskupským exkomunikacím, zaručil jim svobodnou volbu představených. Tím vznikl řád po právní stránce, ale byl stále závislý na klášteře Na Františku. Aby došlo k úplnému osamostatnění řádu, zřekla se Anežka, jménem kláštera Na Františku, všech společných statků a špitálu ve prospěch Svatého otce, papeže Řehoře IX. Ten obratem špitál se vším majetkem předal mistru a bratřím nového řádu a vše stvrdil listem roku 1238. Zároveň ustanovil dva

---

⁶⁹ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry: kritický rozbor textový i věcný legendy a čtyř listů s nejstarším (původním) textem milánského rukopisu*. Praha: Universum, [1932], s. 106.

⁷⁰ Byl to klášter minoritů, kde vedle sebe žily dvě řehole, mužská a především ženská.

⁷¹ V tomto klášteře sídlily klarisky původně nazývány damianitky. Až na popud sv. Františka z Assisi byly přejmenovány na klarisky podle jeho duchovní sestry sv. Kláry.

⁷² BUBEN, Milan. *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*. 1. vyd. Praha: Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, 1996, s. 4. Srovnej HOLEC, František a KOVAŘÍK, Petr, ed. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních. Díl IV., Připojené obce a zaniklé osady*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 261 s., [8] s. barev. il. ISBN 80-7106-165-4.

⁷³ Sv. Petr Na poříčí byl obehán zdí, a proto se špitálu sv. Františka začalo říkat Hradiště.

dominikány, převora pražského kláštera a polského provinciála vizitátory křížovníků, na dobu pěti let.⁷⁴

Nový řád potřeboval nové místo k působení, a proto mu jeho opatrovnice sv. Anežka našla nové místo na staroměstské straně Juditina mostu. 21. května 1252 zde byl položen základní kámen nového špitálu, který se i nadále jmenoval „u sv. Františka“ s přídomkem „u paty pražského mostu“⁷⁵ a kostelu zasvěceného Sv. Duchu⁷⁶. Tato výhodná poloha u paty tehdy ještě Juditina mostu umožnila řádu privilegium vybírat mýtné. S výhodou získal řád i povinnost a to udržovat a dbát o most. Stavební materiál na opravy získával špitál z lomů na červený mramor v oblasti Holyně a Slivence, ty řád získal 1237 od Bohuslavy, vdovy po Zvěstovi, a byly mu potvrzeny listinou Václava I., Přemysla Otakara II. a pražského biskupa Mikuláše.⁷⁷

Řád i nadále vzkvétal. O tom svědčí skutečnost, že roku 1257 pražský biskup Mikuláš potvrzuje řádu podací právo⁷⁸ k šestnácti kostelům. Do roku 1329 jich přibude ještě dvanáct. Řád získává majetek, staví špitály, kostely a rozšiřuje svou působnost nejen v Čechách, ale dostává se i za hranice země. Získává např. špitál sv. Anežky ve Stříbře (1243), špitály v Mostu, v Chebu, v Klatovech, kostely v Řevnicích, ve Vladislavicích. Ve Slezsku získává řád hospitál v Boleslavici a roku 1245 zřizuje ve Vratislavi na levém břehu Odry špitál sv. Alžběty k počtě sv. Alžběty Duryňské (sestřenice sv. Anežky). Na Moravě mu byl Václavem I. svěřen patronát nad kaplí sv. Hippolyta nad Znojmem a ten byl ještě potvrzen markrabětem moravským a Přemyslem Otakarem.⁷⁹ Řád se svou působností dostal až do sousedního

---

⁷⁴ POLC. *Svěťice Anežka Přemyslovna*, s. 42.

⁷⁵ Latinsky: „*adpedem pontis pragensia*“, odtud latinský plný název *Ordo militaris Crucigerorum cum rubea sttela in pede pontis Pragensis*.

⁷⁶ Dnes se nad ním tyčí chrám postavený v barokním stylu ze 17. století, chrám sv. Františka.

⁷⁷ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 7. Srovnej: BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 137-138. Srovnej: BĚLOHLÁVEK, Václav. *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou, díl I*. Srovnej: POCHE, Emanuel. *Prahou krok za krokem: uměleckohistorický průvodce městem*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1958, s. 34-35.

⁷⁸ Podací právo – nebo také patronátní právo. Říkalo se také právo kostelní. Toto právo je např. oprávnění navrhnout konkrétní osobu ke jmenování do určitého církevního úřadu. Viz *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, díl 19. P-Pohoř*. V Praze: J. Otto, 1902. 1051 s., il.

⁷⁹ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 6. Srovnej POKORNÝ, Pavel R. – CHROMÝ, Mojmír: *Schlessinovské erby na Hradišti u Znojma*, In: *Heraldická ročenka 1977*, Praha: Heraldická společnost, 1977, s. 66-68.

Velkopolska. Do roku 1329 získal ještě poutní místo sv. Máří v Chlumu u Sokolova a přibylly špitály v Litoměřicích a Ústí nad Labem.⁸⁰

Založením Nového Města pražského ztratili křížovníci pozemky mezi sv. Petrem a Rybníčkem, ale získaly kostely sv. Jindřicha a sv. Štěpána. Dále pak založili špitály v Písku a díky Karlu IV. i špitál v Českých Budějovicích a v Sušici.

V průběhu vlády Václava IV. došlo k poklesu morálky a dodržování zákonů a tím řád dosti utrpěl. Začalo to už v den smrti Karla IV., kdy špitál u sv. Františka vyhořel a shořely všechny listiny, cennosti i privilegia. Naštěstí kardinál Pilea Ravennský jim byl nakloněn. Později díky husitským bouřím byl řád vypuzen z Prahy do západních Čech. Ztratil řadu špitálů např. v Sušici, Českých Budějovicích, Klatovech atd., ale na řadě míst se udržel, například ve Vratislavi, na Hradišti sv. Hippolyta, v Chebu, Mostu, Chlumu sv. Máří apod.

Zotavování z husitských válek trvalo řádu téměř sto let. Tyto události způsobily značný pokles v počtu duchovenstva působícího v pastorači, a proto se čeští křížovníci začali přizpůsobovat potřebám doby a přetvářeli se na řád řeholních kanovníků. A v této podobě existují dodnes.⁸¹ Nejvýznamnější období nastalo v letech 1561-1694, kdy se řadoví velmistři stali zároveň arcibiskupy. To bylo jediné možné řešení pro tehdejší špatnou situaci církve v Čechách. Tímto spojením se do obnovených arcibiskupství, která byla bez prostředků a statků, opět dostal majetek. Díky tomu také mohl řád zřídit ve svém pražském konventu provizorní kněžský seminář. Další přítomnost nastalo pro řád v době stavovských nepokojů, kdy o část majetku přišel, ale ten mu byl po bitvě na Bílé Hoře opět navrácen.⁸²

Nové komendy vznikly i v Bratislavě a ve Vídni. V Bratislavě existovala komenda mezi roky 1723 a 1786 s tím, že jako špitál byla řádu svěřena už roku 1629 uherským primasem a ostráhomským arcibiskupem Jiřím Szecsényi. Ve Vídni byla zřízena roku 1733 císařem Karlem VI. při chrámu sv. Karla Boromejského. Ta existuje dodnes a v době komunismu se stala útočištěm řadě českých a slovenských exulantů.

---

⁸⁰ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 6-7. Srovnej: BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 138. Srovnej BĚLOHLÁVEK, Václav. *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou, díl I.*, Praha, 1930.

⁸¹ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 57.

⁸² BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 139-140. Srovnej HOLEC. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních, díl IV.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 45-48.

Řád se o svou existenci opravdu obával za panování „osvíceného panovníka“ císaře Josefa II., který se rozhodl řád zrušit. „Naštěstí“ ale zemřel a tento svůj záměr neuskutečnil. Stihl však ještě zrušit špitál sv. Anežky a kostel sv. Valentina na Novém a Starém Městě pražském. Jako první svého druhu v Čechách vznikla roku 1832 v Karlíně na Špitálském poli první dětská opatrovna.⁸³

20. století bylo pro řád opět zkouškou toho, co vydrží. Po vzniku první republiky v době pozemkové reformy musel řád upravit své aktivity. Omezit charitu a špitální činnost a zaměřit se více na duchovní správu. Za nacistů byla zabrána pražská řádová centra pro potřeby gestapa a protektorátních úřadů a v době komunismu byla do centra nastěhována část ministerstva vnitra. Řád byl zbaven řady komend a špitálů, z nichž nejhůře dopadla komenda v Mostě⁸⁴. Toto temné období rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou skončilo v listopadu 1989 a bylo symbolicky předznamenáno kanonizací sv. Anežky v Římě, ještě před pádem komunismu. Tehdy byli všichni poutníci označeni symboly řádu – křížem a hvězdou. V polistopadové době se do obnovy řádu a do restituce majetku energicky pustil roku 1988 tajně zvolený generál a velmistr, Ladislav Sirový, po jehož tragické smrti v tom pokračoval Msgre. František Václav Lobkowicz, O. Praem.⁸⁵

3.2. Atributy řádu

Někdy se hovoří o dvojím založení řádu. Poprvé, když papež Řehoř IX. uvedl řád jako takový na světlo světa svou bulou v roce 1237, a podruhé v roce 1238, kdy došlo k osamostatnění řádu a finanční nezávislosti na kostelu sv. Františka.⁸⁶ Ted' tu byl řád nový, čistě český, naprosto nezávislý a bylo potřeba ho odlišit od již existujících řádů. Křížovníci používali, stejně jako většina podobných řádů, černý plášť, který byl označen červeným křížem⁸⁷, a tím se mohli velice snadno zaměnit s někým jiným. Bylo potřeba jednoznačně odlišit řád od stávajících a tím si získat i autoritu. Proto Anežka, patronka řádu, podnikla dlouhá jednání nejprve s pražským biskupem Mikulášem z Riesenburgu a později i se samotným svatým stolcem o udělení rozlišovacího znamení.

3.2.1. Znak a jeho podoba

---

⁸³ HOLEC. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, s. 45-48.

⁸⁴ Tehdy v rámci rozšiřování uhelné pánve zmizelo dokonce celé město.

⁸⁵ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 141-142.

⁸⁶ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 6.

⁸⁷ Kříž rovnoramenný, někdy tlapatý, později kotvicový a od 18. století kříž osmihrotý tzv. maltézský

17. května 1252 bylo řádu, při slavnostním ceremoniálu v kostele sv. Petra Na Poříčí, uděleno znamení původního kříže, ke kterému přibyla ještě červená šestihrotá hvězda. Od této chvíle se společenství oficiálně nazývalo Řádem křížovníků s červenou hvězdou (*Crucigeri cum rubea stella*). Ale nový znak byl potvrzen až bulou roku 1256 Alexandrem IX.⁸⁸

Existují různé verze, proč právě červená hvězda. Jedna verze říká, že je to na památku Alberta z rodu Sternbergů (prvního velmistra řádu), ale ti měli hvězdu osmihrotou a zlatou. Jiná verze mluví o památce na jiného Sternberga, Jaroslava. Anebo se o této hvězdě mluví jako o hvězdě betlémské.⁸⁹ Od roku 1701 do znaku (*Obr. č. 1*) přibyla infule⁹⁰ s berlou a v době baroka byl obohacen o galerus⁹¹, meč a šíp. Dvě postavy po stranách štítu jsou sv. Helena a osoba Konstantina, který bývá často interpretován jako císař Herakleitos (tzv. první křížák).

3.2.2. Meč

Od roku 1292 bylo papežem Mikulášem IV. povoleno nosit meč, který ale po vstupu do konventu museli členové řádu odevzdat představenému. Dále pak je meč, který nosí generál a velmistr řádu. Na tomto meči (*Obr. č. 2*) je vyryto hlavní řádové heslo: „*CONCORDIA RES PARVA CRESCUNT: DISCORDIA RES MAXIMADILABUNTUR*“, tj. „*SVORNOSTÍ NEPATRNÉ VĚCI ROSTOU: NESVORNOSTÍ SE I NEJVĚTŠÍ VĚCI ROZPADAJÍ*“.⁹²

3.2.3. Oděv

Dříve se oděv skládal z černé kápě, škapulíře, svrchní suknice a svrchního černého pláště s červeným křížem (do roku 1252). Dnes se oděv skládá pouze z černého taláru s vyšitým červeným křížem a červenou hvězdou a s kolárkem, na kterém jsou dva bílé cípy. Svrchní plášť byl zachován, jen přibyla roku 1252 výše zmíněná červená hvězda. Oděv velmistruv je honosnější. Drahocenný sobolí kožich, který se však ztratil, bílý hedvábný klobouk zv. galerus. Na krku má zavěšen řádový odznak, u pasu drahocenný meč s hlavním

---

⁸⁸ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 8.

⁸⁹ Tamtéž, s. 8. Srovnej BĚLOHLÁVEK., Václav. *Kniha památní na sedmisté založení českých křížovníků s červenou hvězdou (1233-1933)*, Praha, 1933.

⁹⁰ Neboli mitra, liturgická pokrývka hlavy biskupů ve tvaru otevřené čepice se dvěma hroty na vrcholu a se dvěma stuhami na zadním spodním okraji.

⁹¹ Velmistrovský klobouk.

⁹² Základní informace o řádu. In: *Rytířský řád Křížovníků s červenou hvězdou: O řádu* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://www.krizovnici.eu/cz/o-radu/zakladni-informace-o-radu>.

řádovým heslem.⁹³

3.3. Organizace řádu

3.3.1. Organizace řádu od založení

První stanovy, ze kterých vyplýval účel řádu, byly sepsány v „*Decreta Reformationis per Visitatores Apostolicos*“ 1292 míšeňským proboštem Juliem Bernhardem a sedleckým opatem Heidenricem. Účelem řádu bylo starat se o chudé a nemocné a toto měli zajišťovat bratři (nebyli to kněží) a sestry. Sestry byly stanovami z roku 1292 zrušeny a ponechány v řádu na dožití. Důvod není dost dobře znám, ale možná to mělo kořeny v chápání postavení ženy ve společnosti.⁹⁴

V čele řádu stál z počátku mistr (*magister*), později velmistr a generál. V řízení mu pomáhala rada složená z proboštů z Hradiště sv. Hippolyta⁹⁵ nad Znojmem, z Chlumu sv. Máří a komtur v Mostě, Chebu a ve Vídni. Velmistrovi je přímo podřízen převor, který je stejně jako on volen. Prevor je hlavou konventu.

V čele pražského domu stál převor konventu (*prior domus*), jehož úkolem je dbát na dodržování řádových pravidel, jeho zástupcem byl podpřevor (*subprior*). Dále sem patřil sekretář (*secretarius ordinis*), provizor konventu, novic mistr (*magister novitiorum*), spirituál juniorátu (*spiritualis juniorum*), knihovník (*bibliothecarius*) a důchodní (*quaestor domus*).⁹⁶ V čele komend stáli komendátoři, kteří spolu s mistrem a provisorem zajišťovali bratřím veškeré potřeby. Potřeby ve smyslu takovém, aby bratři neměli potřebu něco vlastnit.

3.3.2. Situace v řádu ve 20. a 21. století

V průběhu první poloviny 20. století byli křížovníci de facto zničeni. Pražská komenda byla za druhé světové války zabrána pro potřeby Říše a po válce pro potřeby komunistického ministerstva vnitra. Řád přišel náhle o sbírky, knihovny a archivy v Praze v Chlumu sv. Máří, v Chebu a na Hradišti sv. Hippolyta. Jediná komenda, která vše ustála, byla ve Vídni při kostelu sv. Karla Boromejského. Zde probíhaly všechny slavnostní akty a odtud také byl roku

---

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 10.

⁹⁵ Psaná podoba tohoto jména se v české literatuře liší. V této práci bude toto jméno používáno ve tvaru Hippolyt.

⁹⁶ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 137.

1986 zaslán prosebný dopis papeži Janu Pavlu II. o kanonizaci sv. Anežky České. K té došlo v roce 1989, ještě před pádem komunismu v tehdejší ČSSR.⁹⁷

V roce 1988 došlo k tajné volbě velmistra Ladislava Sirového, který tragicky zahynul při autonehodě v roce 1992.⁹⁸ Z důvodu nedostatku členů nemohl být zvolen nástupce a tak Řím ustanovil dočasnou řádovou delegátskou správu v čele s Františkem Václavem Lobkowiczem, O. Praem. Řád se stabilizoval po stránce hmotné, duchovní i personální.

Roku 2001 se stal, nikoliv byl zvolen, 47. velmistrem P. Jiří Kopejsko, O. Cr. Byl pouze jmenován Svatým stolcem na dobu šesti let.⁹⁹ V důsledku problémů uvnitř řádu byl již po dvou letech jmenován delegátem Svatého stolce pražský emeritní světitel biskup Jaroslav Škarvada, který přebíral veškeré pravomoci, ale ne titul velmistra. Ten i nadále patřil Jiřímu Kopejskovi (OCr.).¹⁰⁰ Po smrti mons. Škarvady byl v roce 2011 na místo 48. velmistra jmenován Josef Šedivý.¹⁰¹ Ještě téhož roku 14. září mu byla pražským arcibiskupem a primasem českým Dominikem Dukou udělena benedikce. Bylo to v den osmistého výročí narození sv. Anežky České.¹⁰²

3.3.3. Nejdůležitější budovy a místa Řádu

Míst kde řád působí je v současné době řada a můžeme k nim přičíst i jedno za hranicemi republiky (*Obr. č. 3*). V žádném případě nechci ubírat na jejich důležitosti, ale přece jen některá místa si zaslouží více pozornosti. Např. pražský konvent s hlavním řádovým kostelem sv. Františka z Assisi (*Obr. č. 4*), kostel sv. Petra Na Poříčí (*Obr. č. 5*), kostel sv. Hippolyta u Znojma (*Obr. č. 6*), Chlum sv. Máří (*Obr. č. 7*) a kostel sv. Karla Boromejského ve Vidni (*Obr. č. 8*).

---

⁹⁷BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 50-53.

⁹⁸Tamtéž, s. 53-54.

⁹⁹Jmenován nový velmistr nejstaršího českého řádu. In: *Tiskové středisko České biskupské konference: Z domova* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/jmenovan-novy-velmistr-nejstar-iho-ceskeho-radu/>.

¹⁰⁰Biskup Škarvada jmenován delegátem Svatého stolce pro řád. In: *Tiskové středisko České biskupské konference: Z domova* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/biskup-karvada-jmenovan-delegatem-svateho-stolce-pro-rad-kri-ovniku/>.

¹⁰¹Křížovníci mají nového velmistra. In: *Tiskové středisko České biskupské konference: Z domova* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/krizovnici-maji-noveho-velmistra/>.

¹⁰²Mistři a velmistři: Josef Šedivý. In: *Rytířský řád Křížovníků s červenou hvězdou: O řádu* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://www.krizovnici.eu/cz/mistri-a-velmistri/josef-sedivy>.

Sídlo řádu, pražský konvent¹⁰³, se skládá z několika budov, které vytvářejí čtvercové nádvoří. Původní kostel byl menší a v období baroka byl nad ním vystavěn nový a to tak, že původní je součástí nového. Budova sídla byla započata u paty Juditina mostu, který při povodních spadl. Nový, Karlův, most byl posunut o kousek dál, ale pata Juditina mostu zůstala i nadále součástí nové budovy. Sídlo bylo nejprve stavěno ze dřeva, ale po dvou ničivých požárech byl již použit kámen. Celý tento komplex obsahoval snad celé hospodářské zázemí: pivovar se sladovnou, obilninu s pekárnou, konírny, vepřín, kolárnu a i stodoly. Na počátku 18. století došlo k rozšíření konventu Kiliánem Ignácem Dienzenhoferem, v 19. století k vestavbě kapitulní síně. Mezi roky 1910 a 1912 byly vyjma generalátu všechny budovy strženy a přestavěny.¹⁰⁴ V současné době řád využívá jen málo prostor objektu a většinu z nich pronajímá např. dívčí škole, knihovně atd.

Hradiště sv. Hippolyta nad Znojmem, bylo původně hospodářské, vojenské a správní centrum kraje, vybudované mezi řekou Dyjí a dvěma potoky – Pivovarským a Granicí. V roce 1240 je král Václav I. daroval ještě jako světské proboštství řádu křížovníků v Praze. Řád o Hradiště přišel v době stavovských nepokojů, ale byl mu navrácen po bělohorské porážce stavů. Další pohroma byl vpád Švédů, kteří Hradiště vyplnili. Poslední rána přišla v padesátých letech 20. století, kdy klášter vyvlastnili komunisté. Po revoluci byl majetek navrácen a byla započata rekonstrukce.¹⁰⁵

Chlum sv. Máří¹⁰⁶ byl postaven v 15. století na místě statku, který patřil rytíři Jiřímu z Reissengrünü. Ten byl vystavěn na místě dřevěné kapličky, kam se podle pověsti neustále vracela dřevěná soška Panny Marie. Tento statek byl darován bezdětným rytířem řádu křížovníků. Ti ho rozšířili o kostel, který byl bohužel během husitských válek zničen. Na jeho místě byl postaven nový dvoulodní kostel s kaplí Tří králů. Po vyplnění Chlumu protestantskými šlechtici byla postavena zvláštní kaple pro milostnou sošku. Roku 1687 byl kostel povýšen na proboštství. V druhé polovině 18. století patřil Chlum k nejnavštěvovanějším poutním místům v celé zemi. Velkou ranou bylo pro Chlum vyhnání Němců v roce 1945 a poválečný nástup komunistů, kteří zde zřídili ubytovnu pro budovatele elektrárny Tisová. Po revoluci byl majetek navrácen křížovníkům, kteří se starají o jeho

---

¹⁰³ Adresa: Platněřská 4/191, Staré Město, 110 00 Praha 1.

¹⁰⁴ SÁDLO, Vojtěch, *Klášter křížovníků s červenou hvězdou v Praze*, in Památky archeologické, Praha, 1933, ročník 39, sešit 1-4, s. 33-46.

¹⁰⁵ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 144.

¹⁰⁶ Máří je jednoznačně míněna Panna Marie a ne Máří Magdalena.

rekonstrukci.¹⁰⁷ S Chludem je spojena jedna neblahá událost. Na počátku třetího tisíciletí se muselo vedení Řádu potýkat s problémy vycházejícími z uveřejnění článku na Freeglobe.cz. V této aféře figurovalo jméno 47. velmistra a faráře na Chlumu P. J. Kopejska, O. Cr. Ten neoprávněně pronajímal prostory v rámci areálu řádu Strážců koruny a meče a tím byl v rozporu jak s církevním právem a konstitucemi řádu, tak i s regulemi sv. otce Augustina. Tito strážci používali Chlum za své sídlo. Byly tak spojovány se samotným Řádem křížovníků s červenou hvězdou a poškozovali tak jejich jméno. Proto vznikl článek, který neprávem nařkl Řád křížovníků z podivných praktik. Proti tomuto se vedení Řádu důrazně ohradilo a prohlášením absolutně distancovalo. To také bylo důvodem nahrazení 47. velmistra biskupem Jaroslavem Škarvadou.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: I. díl: Řády rytířské a křížovníci*, s. 148.

¹⁰⁸ Ohrazení Rytířského řádu Křížovníků s červenou hvězdou proti lživému článku na Freeglobe.cz. In: *Euportál: Parlamentní listy* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://euportal.parlamentnilisty.cz/Articles/9801-ohrazeni-rytirskeho-radu-krizovniku-s-cervenu-hvezdou-proti-lzivemu-clanku-na-freeglobe-cz.aspx>.

4. Osobnost sv. Anežky České, patronky tohoto řádu

Sv. Anežka (*Obr. č. 9*) patří mezi nejvýznamnější ženy 13. století, královské dcery a královské sestry, které se snaží v tehdejší Evropě vybudovat novou společnost. Snaží se uskutečňovat velké sny, které plynou z její touhy vytvořit z Prahy skutečné centrum tehdejší Evropy. Toto prvenství nemělo spočívat jen a hlavně v bohatství, ale především v porozumění, pochopení a vzájemné pomoci. Tato pomoc spočívá ve vzájemném naslouchání a podpoře člověka člověkem. Anežka je jako hvězda na nebi, podle které se můžeme orientovat, zářící hvězda ukazující nám cestu a směr.¹⁰⁹

4.1. Anežčino dětství a mládí

Anežka se narodila jako nejmladší dcera z devíti dětí v druhém manželství krále Přemysla Otakara I. s Konstancií, dcerou uherského krále Bély III. Z tohoto manželství vzešlo devět dětí. Vratislav, který záhy zemřel, Judita, Anna, první Anežka, která brzy po narození zemřela, Václav, Vladislav, Přemysl, Blažena a znovu Anežka. Narodila se pravděpodobně v roce 1211.¹¹⁰ Dále se uvádějí roky 1105¹¹¹ a 1108¹¹². Jméno pravděpodobně získala po římské mučednici, protože se narodila ve dnech jejích jmenin 21. ledna.¹¹³

Již jako tříletá byla svým otcem zaslíbena synu slezského knížete Jindřicha Bradatého a Hedviky. Se sestrou Annou odjely do cisterciáckého kláštera v Třebnicích, kde se dostávalo výchovy dcerám ze šlechtických a měšťanských rodin. Anežka byla svěřena do rukou Gertrudy, dcery samotné Hedviky, která ji učila prvním modlitbám a základům víry. O Annu se starala přímo Hedvika. Po náhlém skonu jejího budoucího, otcem vybraného, manžela se Anežka vrátila domů. Její sestra Anna v klášteře zůstala.¹¹⁴

V šesti letech byla Anežka poslána opět do kláštera, tentokrát v Doksanech u Litoměřic. Zde byla svěřena do rukou sester, které většinou pocházely z přemyslovského rodu. I tady byly vychovávány dcery z královských a šlechtických rodin. Některé z nich si později zvolily řeholní život. Po necelých dvou letech odtud odchází jako budoucí nevěsta

¹⁰⁹ Anežka Česká. In: *Česká televize: iVysílání* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10300411223-anezka-ceska/>.

¹¹⁰ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 551. Tento letopočet použila i VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, *Jiřina. Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský Kompas, 1940, s. 19.

¹¹¹ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 5. Sůl země; sv. 7.

¹¹² KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká: historický obraz ze 13. století*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2001, s. 28, Pontes pragenses; sv. 8. ISBN 80-86263-14-2.

¹¹³ POLC. *Svěťice Anežka Přemyslovna*, s. 9-14.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 18.

Jindřicha, syna císaře Bedřicha II. Je poslána do Vídně na dvůr rakouského vévody Leopolda VI. Babenberského, aby tam nabyla dvorského vychování důstojného budoucí královny.¹¹⁵ Zde byla svěřena do péče jeho dcery Markéty, se kterou se údajně spřátelila. Volba tohoto ústavu nebyla náhodná. Nevybral ho otec Anežky, ale samotný císař na radu svého rádce vévody Leopolda VI.¹¹⁶ Ten usiloval o to, aby se jeho dcera Markéta Babenberská¹¹⁷ stala sama manželkou právě Jindřicha VII., což se mu také povedlo.

Hrdý Přemysl Otakar I. bral Leopoldovo jednání za zradu a výsměch své důvěře k němu. Nehodlal se s tím smířit a hlavně nehodlal ustupovat. Naplánoval tažení do Rakouska, aby se protivníkovi pomstil. Neměl však dostatek vojska. Do Čech totiž přišel premonstrátský mistr Konrád z Marburku s úmyslem přesvědčit české velmože pro křížovou výpravu do Svaté země. Bohužel pro krále se mu to povedlo a řadu vojáků, se kterými Přemysl počítal pro své tažení, získal pro svou věc. Svě ohnivé kázání přednesl pod hradem Loket, kde právě král v tomto čase sídlil.¹¹⁸ Tento Konrádův čin krále rozzuřil natolik, že ho chtěl popravit. Do toho ale zasáhla ještě patnáctiletá Anežka. Když ležel a čekal na smrt, modlil se a nikdo se mu neodvážil pomoci. Náhle přiběhla prostovlasá Anežka, pomohla odsouzenému na nohy a podepíráje ho, odvedla ho do nedaleké kaple. Králův hněv se po chvíli zmírnil ve shovívavost a vztek v milosrdenství.¹¹⁹

Ani v této době Anežka nepřestávala být předmětem zájmů, co se týká sňatku. Tentokrát o ni projevil zájem anglický král Jindřich III., který chtěl tímto sňatkem zvrátit pro něho nepříznivou situaci v Evropě. Z tohoto sňatku také sešlo.¹²⁰

V manželství nespokojený syn Bedřicha II. Jindřich se snažil o rozvod s Markétou. Důvodem bylo i nedosažení slíbeného věna, které měl dostat po sňatku od Leopolda. Po Leopoldově smrti byla tato vidina věna ještě více vzdálena. Zrušení manželství však nebylo možné, protože ke sňatku s Markétou získal Jindřich od papeže všechny potřebné dispense. Pokusil se ještě o jednu možnost a to takovou, že veřejně udal jako důvod k rozvodu své někdejší zasnoubení s Anežkou Českou, ke které se chtěl vrátit.¹²¹ Tato Jindřichova

---

¹¹⁵ POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 21.

¹¹⁶ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ. *Anežka Přemyslovna*, s. 101.

¹¹⁷ Byla manželkou římsko- německého krále Jindřicha VII., od roku 1252 pak manželkou Přemysla Otakara II.

¹¹⁸ POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 24-26.

¹¹⁹ Anežka Česká. In: *Česká televize: iVysílání* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10300411223-anezka-ceska/>. Tento záznam vznikl na základě Konrádova vyprávění.

¹²⁰ POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 30.

¹²¹ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 647.

neschopnost dosáhnout svého přinesla velikou radost a zadostiučinění Anežčinu bratru Václavu I. Pro toho to byla určitá satisfakce za svého otce a milovanou sestru, pro něž to byla urážka. Po Jindřichově neúspěchu přišel s poslední žádostí o Anežčinu ruku císař Bedřich II.

Během života Anežky v Čechách působí nové duchovní proudy a ona se rozhodla pro jinou cestu. Oslovilo jí učení sv. Františka z Assisi a sv. Kláry. Tajně se obrátila dopisem k samotnému papeži Řehoři IX. se svým úmyslem zasvětit svůj život Kristu. Papež její rozhodnutí přivítal a to i z jiných důvodů, čistě světských. Rozhodně nepřál spojení rodu Štaufů¹²² s rodem Přemyslovců. Její rozhodnutí přivítal i bratr Václav I., který schvaloval a podporoval všechna její konání. Zároveň se ale i trochu obával, jak bude císař reagovat a s bázni toto její rozhodnutí přednesl císařským poslům. Reakce císaře ale byla překvapivá. Nebral to jako svou pohanu, ale hluboce se před ní s úctou „poklonil“.¹²³ Není dodnes zcela jasné, jestli do posledních událostí kolem žádosti o ruku nezasáhl papež sám anebo to bylo čistě rozhodnutí Anežky samotné. Existují dopisy, ve kterých papež vyzývá matku, otce i strýce Anežky, aby odolali svodům toho, který je zostudil, a zůstali věrni Apoštolskému stolci.¹²⁴ Nyní se Anežka mohla věnovat svým plánům založit klášter a špitál.¹²⁵

Anežčin osud řeholnice jí byl podle legendy předurčen již před narozením. Traduje se, že když královna Konstancie nosila Anežku pod srdcem, měla jedné noci sen. V tom snu viděla mezi svými královskými rouchy roucho řeholní vlastní klariskám a slyšela hlas, který jí říkal: „*Nediv se, neboť dítě, které nosíš, bude užívat takový šat a stane se světlem celého českého národa.*“ Bůh pak ve snu zjevil matce i podobu Anežky jako světice.¹²⁶ Intriky, se kterými se setkávala u dvora, zvláště u dvora rakouského, toto její rozhodnutí jen podpořily. Proti rozmařilosti a moci se staví prostota a chudoba. Anežka měla i štěstí, že její první krůčky byly pod dohledem kněžny Hedviky. Poznala zde něco, čemu se říká harmonie vztahů, že štěstí není závislé na majetku a bohatství, ale na šťastném vztahu.

4.2. Založení špitálu a kláštera Na Františku

Na počátku 13. století se na české území dostávají nové duchovní a kulturní proudy. Tyto proudy ovlivnily i český dvůr. V roce 1232 si král Václav I. pozval řád františkánů –

---

¹²² Štaufové – původně hraběcí rod z oblasti jižního Německa, Švýcarska a Lichtenštejnska. Název je odvozen od hradu Hohenštauf. Tento rod vládl v hodnosti císařů ve Svaté říši římské od roku 1138 až do roku 1254.

¹²³ VYSKOČIL. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, s. 105-106. Srovnej POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 34.

¹²⁴ POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 35.

¹²⁵ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989, s. 43. ISBN 80-207-0046-3.

¹²⁶ VYSKOČIL. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, s. 101-102.

konventuálů¹²⁷ a věnoval jim dům při chrámu sv. Jakuba. Ale Anežka si do Čech pozvala druhou, přísnější větev františkánů z Mohuče¹²⁸. Anežka okouzlena řádem sv. Kláry, založila u nás první klášter klarisek¹²⁹ na sever od Alp a spolu s ním také klášter minoritů sv. Františka, který měl být záštitou pro tyto klarisky. S finanční podporou členů celé dynastie Přemyslovců Anežka založila dvojklášter minoritů a klarisek se špitálem. Místo, kde začala klášter i se špitálem budovat, bylo při chrámu sv. Haštala, toto místo získala od svého bratra Václava I. v roce 1233. O rok později toto darování král potvrdil a oba ústavy přijal pod svou ochranu a udělil jim rozsáhlé imunity.¹³⁰ Po dvou letech ho přemístila za kostel sv. Petra Na Poříčí, kde získala pozemky od své matky Konstancie. Ta zde plánovala založit klášter cisterciáček¹³¹, ale od svého úmyslu upustila a založila ho v moravském Tišnově.¹³²

V roce 1234 Anežka vstupuje do řádu. Tohoto obřadu se zúčastnilo údajně šest biskupů, kteří byli přítomni sestřižení Anežčiných vlasů. Pražskou komendu tvořilo sedm urozených českých dívek a pět italských jeptišek.¹³³ Celou dobu Anežka udržuje kontakt se sv. Klárou, u které hledá poučení. Princezna vynikala velikým nadšením a přehnaným projevem ostentativní askeze a v tom ji musela Klára mírnit. V jednom ze svých dopisů jí Klára prosí, aby se vyhnula přílišné přísnosti a zdrženlivosti. Aby si uvědomila, že tělo není ze železa a člověk nevládne silou kamene.¹³⁴ Ještě téhož roku 1234 se Anežka stává abatyší z rozhodnutí papeže Řehoře IX. Tyto události vzbudí po celé Evropě údiv. Anežka byla první královskou dcerou, která se vydala na tuto cestu a to i přesto, že se jí nabízela taková budoucnost díky sňatku s císařem.

4.3. Boj o řeholi

V budování kláštera a špitálu Anežka shledávala uspokojení. Svět jí nedopřál stát se královnou ani císařovnou, i když tomu byla dosti blízko. Byla hrdá a ctižádostivá, v těle jí proudila přemyslovská krev. Její neúspěch u dvora jako „neúspěšné nevěsty“ ji nikterak

---

¹²⁷ Konventuálové – Řád menších bratří konventuálů, kteří se časem odtrhli od přísnější observance a zmírnili svou řeholi.

¹²⁸ Touto větví byli tzv. Medikanté – „žebráci“.

¹²⁹ Sv. Klára – zakladatelka řádu klarisek podle vzoru sv. Františka. Byla to italská šlechtična z Florencie.

¹³⁰ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 680.

¹³¹ Cisterciáčky – mnišský řád založený roku 1098, ve kterém žijí mniši podle pravidel Benedikta z Nursie.

¹³² POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 36-40.

¹³³ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. II., 1197-1250*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000, s. 392. ISBN 80-7185-273-2. Srovnej POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 44.

¹³⁴ VANÍČEK. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. II., 1197-1250*, s. 392-393.

nezlomil, jen ji obrátil na jinou cestu v duchu doby. Anežka klášter a špitál nezakládala jako útulek pro sebe samotnou, aby v něm našla místo k rozjímání a kde by se ukryla před světem. Prvotním impulzem bylo zklamání a neúspěch, ale ctižádost ji neopustila a tak vše začala budovat s vervou a hrdostí, která ji byla vlastní. A proto není divu, že už v této době se v Anežce začala rodit touha založit si řád vlastní.¹³⁵

Anežka do roku 1238 vyvíjí souvislou snahu o ustanovení nové řehole. Zvolila si řád sv. Kláry pro její pravidla, která byla shodná s řeholními pravidly menších bratří. Ta však byla upravena kardinálem Hugolínem ze Segni.¹³⁶ Tato pravidla nazývaná „Formula vitae“ – „Způsob života“ podávala úplná a věčně upravená pravidla pro klášterní život. Bylo zde předepsáno přijetí benediktinské řehole s tím, že bude zachovávána totožnost nového řádu a navíc dávala sestrám právní ochranu. Hugolín byl praktický člověk a byl si vědom toho, že tato pravidla mohou bez problémů platit pro benediktinky nebo cisterciáčky, které byly hmotně zajištěny, ale horší to bude u klarisek. Klarisky měly být hmotně udržovány klášterem františkánů, ale vzrůstající počet bratří to značně komplikoval.¹³⁷ I když sv. Kláře v roce 1228 potvrdil výsady, o které usilovala, přesto se stále snažil donutit ji i jiné sestry ostatních klášterů, aby přijaly hmotných statků, které by alespoň minimálně zajistily jejich životy.¹³⁸

Anežce šlo o naprostou chudobu klášterníků a klášterů. Byla si ale vědoma, že řehole přišla z jižních částí a bylo potřeba ji upravit vzhledem ke zdejším klimatickým podmínkám. Žádá tedy papeže o povolení pro sestry nosit boty a kožešiny v době mrazu. Ten této její prosbě v roce 1234 vyhovuje. V roce 1237 jí potvrdil proti řeholním pravidlům pětkrát do roka být přítomna mši ve svém kostele a vidět tak kněze, který tuto mši slouží, a dalším nařízením z roku 1238 sám osobně zasahuje do strohých řeholních pravidel.¹³⁹ Zprošťuje sestry některých řeholních ustanovení. Anežka se i nadále snaží o ideál naprosté chudoby. V tom dosáhla určitého úspěchu. 18. května roku 1238 vydal papež Řehoř IX. bulu „*Pia credulitate*“, ve které vyhovuje žádosti klarisek zřici se příjmů ze špitálu a nadále moci odmítat veškerý nabízený majetek. Anežka byla tímto úspěchem povzbuzena. V ten samý rok

---

¹³⁵ BĚLOHLÁVEK. *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou, díl I.*, s. 29.

¹³⁶ Budoucí papež Řehoř IX.

¹³⁷ POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 47-48.

¹³⁸ EVERY, George. *A History of the Franciscan Order from its origins to the year 1517*. By John Moorman., Oxford: Clarendon Press, 1968, s. 205-208. ISBN 0-19-826425-9.

¹³⁹ NOVOTNÝ. *České dějiny*, s. 52-53. Srovnej POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 685. Srovnej VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ. *Anežka Přemyslovna*, s. 53-54.

odmítá titul abatyše a pokouší se papeži předložit ke schválení svou vlastní řeholi, která by nebyla benediktinská a která by umožnila život v klášteře podle ní. Papež jí novou řeholi neschválil. Jako důvod uvádí možné neshody, které by mohly vzniknout mezi Anežčinými klariskami a klariskami jiných družin. I když Anežka po těchto neúspěších zaměřuje svou aktivitu i na vytvoření nového řádu, její snahy o získání řehole nekončí.¹⁴⁰ Po zvolení nového papeže Inocence IV. se u něho pokusí dvakrát a neúspěšně o schválení nové řehole.¹⁴¹ V roce 1253 se Anežka dozvídá, že papež Inocenc IV. schválil Klářinu novou řeholi pro klášter u sv. Damiána. Tím se Anežce otevírá nová šance. V roce 1254 ale Inocenc IV. umírá a na jeho místo nastupuje Alexandr IV., velký příznivce františkánských ideálů. Ale i přes to nevychází vstříc další Anežčině prosbě. Úspěchu Anežka dosahuje až roku 1260 a získává pro svůj klášter od papeže opis Inocencovy buly.¹⁴² Tyto Anežčiny snahy s nelibostí sledovali minorité při kostelu sv. Jakuba. Nakonec mezi nimi došlo k úplnému rozchodu právě v roce 1260.

4.4. Přerod špitálu v řád Křížovníků s červenou hvězdou

Ve snaze získat novou řeholi se Anežka rozhodla vzdát majetku kláštera a špitálu Na Františku ve prospěch Svatého stolce.

14. dubna roku 1237 jsou klášteru a špitálu Na Františku darovány dvě výsady. V první výsadě, která je věnována špitálu, ho papež přijímá pod svou ochranu se všemi majetky a výsadami a ukládá členům bratrstva řeholi sv. Augustina. Na Anežčinu žádost vydává bulu „*Omnipotens Deus*“¹⁴³, která mění špitální bratrstvo na samostatný řád. V druhé listině věnované klášteru se o špitále vůbec nemluví a to vypadá, že i nadále je špitální majetek k dispozici klášteru. Těmito listinami by měla být zajištěna vzájemná nezávislost obou ústavů.¹⁴⁴ O rok později 15. dubna 1238 se Anežka, ve snaze získat novou řeholi, vzdala majetku špitálu ve prospěch papeže a zřekla se titulu abatyše. Papež přijal její rezignaci a majetek špitálu, ale nic to na jeho rozhodnutí nepřijetí nové řehole nezměnilo. 27. dubna 1238 svěřil špitál, jakožto majetek sv. stolce, jeho mistru a bratřím. Nový řád rychle rostl.

¹⁴⁰ BĚLOHLÁVEK. *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou, díl I*, s. 30.

¹⁴¹ MAXWELL-STUART, P. G. *Papežové: život a vláda: od sv. Petra k Janu Pavlu II.* Praha: Svoboda (servis), 1998, s. 114. (Historica); sv. 1. ISBN 80-902300-3-2.

¹⁴² BERAN. *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 103.

¹⁴³ Touto bulou dále špitálu předal všechny statky do výhradního vlastnictví, vyňal ho z placení papežských desátků, dovolil členům řádu přejít k přísnějšímu řádu, udělil mu imunitu vůči biskupským trestům, umožnil mu svobodnou volbu představených...

¹⁴⁴ SOUKUPOVÁ. *Anežský klášter v Praze*, s. 81. Srovnej JIRÁSKO, Luděk a KLIMEŠ, Josef. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Fénix, 1991, s. 35. ISBN 80-85245-11-6.

Přibývalo mu jak ošetřovaných tak ošetřovatelů. Proto mu Anežka vyhlédla nové krásné místo¹⁴⁵ na staroměstské straně Juditina mostu a 21. května 1252 položila základní kámen novému špitálu a chrámu.¹⁴⁶ Stavba postupovala velice rychle. Již 6. května 1253 byl nový špitál a kostel sv. Františka předán křížovnickému mistru. Tento akt byl zachycen na vyobrazení v breviáři velmistra Lva z roku 1356 (*Obr. č. 10*) a na obraze na Puchnerově oltáři z roku 1484 (*Obr. č. 11*).

Řád od roku 1243 používal na svém rouchu stejně jako jiné špitální řády červený kříž a bylo potřeba ho nějak odlišit, dát mu novou identitu. Tímto rozlišovacím znamením se měla stát rudá šestihrotá hvězda. Anežka vedla jednání s papežem Inocencem IV. v Římě a s pražským biskupem Mikulášem. Tuto volbu provedl sám pražský biskup a papež mu ji schválil. Nakonec bylo nové označení slavnostně předáno 17. června 1252. Křížovníkům jej předal pražský biskup ještě ve starých prostorách v kostele sv. Petra Na Poříčí. V roce 1256 to potvrdil ještě jednou papež Alexandr IV. Od této chvíle se řád nazývá **Řád křížovníků s červenou hvězdou** (*Crucigeri cum rubea stella*).¹⁴⁷

4.5. Anežčina smrt

Po smrti Přemysla Otakara II. roku 1278 na Moravském poli se české království dostalo pod vládu Rudolfa Habsburského. Nedospělý teprve sedmiletý Václav II. byl na dobu pěti let svěřen do opatrovnictví Otovi Braniborskému. Ten, který měl sám chránit zemi před drancováním, neváhal a začal ~~sám~~ bezohledně vykrádat zemi. Do drancování se pustili i čeští velmožové a jako stádo dupali po české zemi. Čechy neměli ani krále, ani duchovní vedení. V tomto období umírá pražský biskup Jan III. z Dražic¹⁴⁸. Snad i události, které se zde děly, mu pomohly k rychlejšímu odchodu. Do nedávné doby bohatá země začala chudnout a v zemi nastal hladomor. To Anežka velice těžce nesla, nemohla se smířit s takovým pokořením svého rodu a celého království, jež za jejího dětství a mládí patřilo k těm nejslavnějším. Navíc přijetí tolik chtěné řehole a ztráta hmotného zajištění klášteru, které teď bylo závislé jen na almužnách, přivedlo její milovaný klášter k úplné chudobě a bídě.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ Když se podíváme na polohu a místa jednotlivých budov špitálů, zjistíme, že byly situovány vždy k vodě. Bylo to z čistě praktických důvodů. Špitál spotřeboval veliké množství vody. Dá se říci, že na ní byl prakticky závislý (udržení hygieny, praní prádla, mytí nemocných atd.).

¹⁴⁶ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 5.

¹⁴⁷ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 8.

¹⁴⁸ V Dalimilově kronice se o něm píše jako o šlechtetném biskupovi.

¹⁴⁹ BERAN. *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 146.

Ve své knize líčí J. Votočková-Joachimová¹⁵⁰ svatou Anežku na sklonku jejího života, jako postavu téměř mystickou. Autorka zde vychází ze slov životopisce: „*Její mysl byla naplněna věčným Duchem, pro něhož není žádné minulosti, žádné budoucnosti, pro něhož je vše zjevné a otevřené, proto znala tajemství a hnutí srdcí, ale i s největší jistotou vyprávěla nejen věci budoucí jako přítomné, ale minulé.*“¹⁵¹ Důkazem této její schopnosti bylo např. vidění smrti Přemysla Otakara II.¹⁵²

Anežka sama poznala, že přichází její čas. Nechala si zavolat pár svých sester, aby se s nimi rozloučila a spravila je o všem a poté přijala Eucharistii. Toto se stalo třetí postní neděli připadající v roce 1282 na 1. březen.¹⁵³ Anežka ještě v tento den svolala sestry a strávila s nimi večer v rozhovorech. V pondělí 2. března se Anežka probudila veselá, uvolněná a bez bolestí. Podle legendy se píše, že její vyhublé, téměř průhledné, staré tělo začalo kolem dvanácté hodiny jasně zářit. Kolem třetí hodiny 2. března 1282 Anežka, na tuto dobu v úctyhodných jednasedmdesáti letech, skonala.¹⁵⁴ Anežčiny ostatky byly pravděpodobně uloženy v kapli Panny Marie pod dlažbou před oltářem. Pohřeb se konal 15. března a byl zřejmě vykonán generálním představeným minoritů Bonagratiou Tielcim ze sv. Jana v Persicetu. Podle životopisce i toto Anežka předpověděla.¹⁵⁵

4.6. Anežky svatořečení

Po staletí patřilo svatořečení do rukou biskupů, kteří kanonizaci prováděli přenesením ostatků na oltář. Od 12. století byla tato pravomoc svěřena, kvůli značným přehmatům, raději do rukou papežů. Bylo to na přání samotných biskupů, kteří tak chtěli zajistit rozšíření slávy světců i za hranice svých diecézí.¹⁵⁶ Již papež Honorius III. vyžadoval, aby se nejprve konal proces, při kterém budou stanoveni komisaři, kteří prověří věrohodnost kandidáta v místě jeho pohřbení nebo v místě vykonání zázraku či zázraků, jež by byly hodny úcty. Tito komisaři, kteří byli vybíráni z řad minoritů, vše vyslechli a přeložili do latiny. Pak teprve byl zahájen proces zkoumání a nebylo jisté, zda bude kanonizace vůbec udělena. V době od roku 1199 do roku 1431 bylo podáno celkem šedesát žádostí o prověření a následné svatořečení, ale jen

---

¹⁵⁰ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ. *Anežka Přemyslovna*, s. 95.

¹⁵¹ VYSKOČIL. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, s. 119.

¹⁵² Tamtéž, s. 118.

¹⁵³ Tamtéž, s. 112.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 121.

¹⁵⁵ POLC. *Svěťice Anežka Přemyslovna*, s. 132.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 137-138.

dvanáct jich bylo dovedeno ke zdárnému konci.¹⁵⁷

A právě v této době přichází žádost o Anežčino svatořečení. Tento impuls vyšel od Elišky Přemyslovny¹⁵⁸, která měla pro to své důvody. Věřila, že její přimluva k Anežce uzdravila jejího prvorozeného syna, budoucího císaře Karla IV., který v tu dobu byl na hradě Loket a stonal. Eliška, která o jeho stavu nevěděla, měla v noci sen, který v ní vyvolal úzkost. Ve svém snu běžela do kostela Na Františku a u okna vyvolávala Anežčinu tvář a prosila ji o pomoc, aby jí zbavila příčiny její neznámé úzkosti. Když se ráno probudila, přišel k ní posel ze služebnictva jejího syna a sdělil královně, že se s pomocí Boží její syn uzdravil. Druhý důvod se týkal královny samotné, která byla při porodu svého druhého syna Jana v ohrožení života. Tehdy se za ni přimluvili ti, co byli přítomni porodu.¹⁵⁹ Žádost Anežky byla adresována papeži Janu XXII. do Avignonu. Není však jasné a známé, jestli se žádost ztratila anebo byla jednoduše nepřijata. Druhý podnět vyšel od pražských minoritů v roce 1334. Třetí žádost pochází zřejmě od někoho z laického prostředí, také je možné, že jde o první, možná ztracenou Eliščinu žádost.¹⁶⁰ Text tohoto dopisu náhodou našel v roce 1930 rukopisec františkánského kláštera v Chorvatsku v Šibeniku, K. Stošić.¹⁶¹

Husitské války přerušily snahy o svatořečení. Klarisky byly nuceny uprchnout do kláštera sv. Anny a poté do Týnce. Zde také zahájily nové snahy o další svatořečení. Když se vrátily zpět, nebylo možno Anežčiny ostatky najít, a tak byl celý proces zastaven.¹⁶² Veškeré snahy se upřely na hledání jejích ostatků. V roce 1627 se klarisky opět vrací do stěn kláštera. Sám císař Fridrich III. přispěl finančně na další pátrání. Během 17. století se našly dvojce ostatky, které byly pokládány za Anežčiny, ale byly označeny za nepravé. Další pátrání bylo přerušeno nejprve vpádem Švédů v roce 1648, poté požárem roku 1689 a po sto letech císařem Josefem II., který řád zrušil. Nakonec se poslední a jediný ostatek Anežky uchoval v chrámu Escorial u Madridu ve Španělsku. Byla to spodní čelist. Odtud byl darován králem

---

¹⁵⁷ POLC. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 138.

¹⁵⁸ Eliška Přemyslovna byla Anežčina praneteř.

¹⁵⁹ VYSKOČIL. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, s. 125-126.

¹⁶⁰ BERAN. *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 199.

¹⁶¹ STOŠIĆ, Krsto. *Naš stari rukopis o bl. Janji iz Praha*, Bogoslovna smotra 18: 1930, s. 226-229. Srovnej také PECHUŠKA, František. *Dosud neznámý rukopis o bl. Anežce v Šibeniku*, Praha: Časopis katolického duchovenstva, 1931.

¹⁶² BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea Historica Regni Bohemiae... Decadis I. Liber IV. Hagiographicus, seu Bohemia Sancta ...* Pragae: Georgius Czernoch, 1682, s. 65.

Juanem Carlosem jediný a poslední zub z čelisti vídeňským křížovníkům.¹⁶³ V roce 1679 došlo k dalšímu pokusu o svatořečení. Postarali se o to společně jak čeští minorité, tak františkáni a získali pro tuto věc i císaře Leopolda I., který poslal prosebný list papeži Inocenci XI. Spolu s tím je zaslán i list abatyše pražských klarisek Voršily Železné, která v něm prohlašuje, že Anežku vždy uctívaly jako svatořečenou.¹⁶⁴ 28. listopadu 1874 byla dekretem Kongregace, potvrzena úcta Anežce jako světici. 3. prosince ji pak schválil papež Pius XI. Tato událost se shledala v Čechách s velikým ohlasem. V roce 1932 k 650. výročí úmrtí Anežky, byly zveřejněny nejstarší rukopisy, které byly nalezeny K. Stošicem v Šibeniku. Tato událost znovuoživila úctu k Anežce a do Říma začínají opět proudit žádosti o svatořečení. Tyto snahy byly přerušeny II. světovou válkou. Po válce v těchto aktivitách v roce 1948 a 1950 pokračuje pražský arcibiskup Josef Beran. Tyto snahy ale na čas uvázly, protože k dokončení celého procesu svatořečení by musel být nalezen hrob kandidáta. V roce 1983 16. února tato jednání obnovil pražský arcibiskup kardinál František Tomášek. Ještě téhož roku mu přišla odpověď od kardinála Petra Pallazzini¹⁶⁵, který žádal o dodání tzv. *Positio de virtutibus* – pojednání o ctnostech.¹⁶⁶ 12. listopadu roku 1989 byla Anežka Přemyslovna kanonizována v bazilice sv. Petra v Římě.¹⁶⁷

---

¹⁶³ POLC. *Svěťice Anežka Přemyslovna*, s. 161.

¹⁶⁴ VYSKOČIL. *Blahoslavená Anežka*, s. 305-308.

¹⁶⁵ Petr Pallazzin – prefekt Posvátné kongregace pro svatořečení.

¹⁶⁶ NĚMEC, Jaroslav. *Úcta a proces svatořečení Anežky České*. Řím: Postulazione Generale OFM Conv., 1987, s. 49-57.

¹⁶⁷ BUBEN. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 53.

Závěr

Během tak dlouhé historie naší země a nemusíme zákonitě myslet dobu před dvěma sty nebo více lety, minulost a historie už je třeba vaše ranní káva, se událo mnoho skutečností, událostí a dospělo se k různým rozhodnutím. Narodili se lidé, kteří svým působením, ať už ku prospěchu nebo k neprospěchu, měnili běh událostí, měli vliv na životy ostatních, ničili nebo budovali, vymýšleli nebo zatracovali myšlenky. My pak jednotlivé fragmenty této historie musíme nebo nesmíme, můžeme nebo nemusíme chápat, přijímat nebo se jimi řídit. Jsme ale tvorové, kterým byla dána svobodná vůle. Tak s ní zkusme rozumně nakládat.

Anežčina rozhodnutí se řídila nejen vlastní zkušeností, ale především radami a zkušenostmi druhých. Díky tomu se jí podařilo založit špitál, ze kterého během krátké doby vytvořila Řád křížovníků s červenou hvězdou. Anežka byla ve své práci houževnatá. Byla sice hrdá a tvrdohlavá, ale neodmítala ničí pomoc, pokud vedla k cíli, který si vysnila. Díky tomu má naše země řadu památek, kterými se můžeme pyšnit. Naše, tak malá, země má bez mála osm set let svůj rytířský řád, který plní svou úlohu dodnes. Anežka nám dala podmínky k tomu, abychom na nich mohli stavět. Dala nám příklad. Zbudovala něco, nač máme být popravu hrdi. Někdo může namítnout, že byla jiná doba a ona byla šlechtična, královská dcera a sestra krále. Ano byla, ale každý žije v nějaké době a musí se snažit právě v té době. Těžko by se snažil v jiné. A proto znovu dodávám, že jsme tvorové, kterým byla dána svobodná vůle. Tak s ní zkusme rozumně nakládat.

Použitá literatura a další zdroje

Prameny:

BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea Historica Regni Bohemiae ... Decadis I. Liber IV. Hagiographicus, seu Bohemia Sancta ...* Pragae: Georgius Czernoch, 1682. 173, [39] zach. s.

STOŠIĆ, Krsto. *Naš stari rukopis o bl. Janji iz Praha*, Bogoslovska smotra 18: 1930.

Sekundární literatura:

BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea Historica Regni Bohemiae ... Decadis I. Liber IV. Hagiographicus, seu Bohemia Sancta ...* Pragae: Georgius Czernoch, 1682. 173, [39] zach. s.

BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974. 511 s., [4] s. obr. příl. Sůl země; sv. 7.

BĚLOHLÁVEK, Václav. *Kniha památní na sedmisté založení českých křížovníků s červenou hvězdou (1233-1933)*. Praha, 1933.

BĚLOHLÁVEK, Václav. Pražský konvent. In: BĚLOHLÁVEK, Václav a Josef HRADEC. *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*. Praha, 1930.

BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*. 1. vyd. Překlad Marie Kreysová. Praha: Academia, 1995, 228 s., příl. ISBN 80-200-0512-9.

BUBEN, Milan. *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*. 1. vyd. Praha: Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou, 1996. 67 s.

DUGGAN, Alfred Leo. *Křížácké výpravy*. 1. vyd. Překlad Vladimír Pražák. Praha: Orbis, 1973, 214 s., [6] l. obr. příl. Stopy, fakta, svědectví (Orbis). ISBN 60222862.

EVERY, George. *A History of the Franciscan Order from its origins to the year 1517*. By John Moorman., Oxford: Clarendon Press, 1968. Pp. xii 641. ISBN 0-19-826425-9.

HOLEC, František a KOVAŘÍK, Petr, ed. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních. Díl IV., Připojené obce a zaniklé osady*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 261 s., [8] s. barev. il. ISBN 80-7106-165-4.

JIRÁSKO, Luděk a KLIMEŠ, Josef. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Fénix, 1991. 173 s. ISBN 80-85245-11-6.

KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká: historický obraz ze 13. století*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2001. 316 s. Pontes pragenses; sv. 8. ISBN 80-86263-14-2.

MAXWELL-STUART, P. G. *Papežové: život a vláda: od sv. Petra k Janu Pavlu II*. Praha: Svoboda (servis), 1998. 240 s. H(istorica); sv. 1. ISBN 80-902300-3-2.

MILKO, Pavel. *Úvod do byzantské filosofie: se studií Michala Řoutila Na východ od Antiochie: řecké myšlení za hranicemi Byzance, 2.-8. století: syrská tradice*. 1. vyd. Překlad Marie Kreysová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, 265 s. Pro Oriente: dědictví křesťanského Východu, sv. 9. ISBN 978-808-7378-137.

NĚMEC, Jaroslav. *Úcta a proces svatořečení Anežky České*. Řím: Postulazione Generale OFM Conv., 1987. 154 s.

NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny: Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Nákladem Jana Laichtera v Praze, 1928.

PECHUŠKA, František. *Dosud neznámý rukopis o bl. Anežce v Šibeniku*, Praha: Časopis katolického duchovenstva, 1931.

POCHE, Emanuel. *Prahou krok za krokem: uměleckohistorický průvodce městem*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1958. 261 s.

POKORNÝ, Pavel R. – CHROMÝ, Mojmír: *Schlessinovské erby na Hradišti u Znojma*, In: Heraldická ročenka 1977, Praha: Heraldická společnost, 1977.

POLC, Jaroslav V. *Svěťce Anežka Přemyslovna*. Vyd. 2. Praha: ÚCN Ústřední církevní nakladatelství, 1989. 165 s.

RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980.

RUNCIMAN, Steven. *Der Erste Kreuzzug*. München: Verlag C. H. Beck, 1981.

RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. 1, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem. New York: Harper & Row, 1964.

RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East, 1100- 1187. New York: Harper & Row, 1965.

RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. 3, The Kingdom of Acre and the later Crusades. New York: Harper & Row, 1967.

SÁDLO, Vojtěch. *Klášter křížovníků s červenou hvězdou v Praze*, in Památky archeologické, Praha 1933, ročník 39, sešit 1-4.

SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. 404 s. ISBN 80-207-0046-3.

ŠMIED, Miroslav, ed. a ZÁRUBA, František, ed. *Svatá Anežka Česká a velké ženy její doby = Die heilige Agnes von Böhmen und die großen Frauengestalten ihrer Zeit*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění v NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. 379 s. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium; vol. 14. ISBN 978-80-7422-242-9.

TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 1041 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-7422-091-3.

VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry: kritický rozbor textový i věcný legendy a čtyř listů s nejstarším (původním) textem milánského rukopisu*. Praha: Universum, [1932]. 188 s.

VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský Kompas, 1940. 133 s., [2] l. obr. příl. Postavy české minulosti; sv. 2.

Encyklopedie a slovníky:

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl, Řády rytířské a křížovníci*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 215 s. ISBN 80-7277-085-3.

HRACH, Pavel. *Encyklopedie osobností Evropy: od starověku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům OP, 1993. 711 s. ISBN 80-85841-00-2.

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, díl 19. P-Pohoř. V Praze: J. Otto, 1902. 1051 s., il.

Internetové zdroje:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ryt%C3%AD%C5%99sk%C3%A9_%C5%99%C3%A1dy>[cit. 2014-08-13]

<<http://www.e-stredovek.cz/view.php?cislocclanku=2006041601>>[cit. 2014-08-21]

<<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/jmenovan-novy-velmistr-nesatr-iho-ceskeho-radu/>>[cit. 2014-08-14]

<<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/jmenovan-novy-velmistr-nejstar-iho-ceskeho-radu/>>[cit. 2014-08-21]

<<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/biskup-karvada-jmenovan-delegatem-svateho-stolce-pro-rad-kri-ovniku/>>[cit. 2014-08-21]

<<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/krizovnici-maji-noveho-velmistra/>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.krizovnici.eu/cz/mistri-a-velmistri/josef-sedivy>>[cit. 2014-08-21]

<<http://euportal.parlamentnilisty.cz/Articles/9801-ohrazeni-rytirskeho-radu-krizovniku-s-cervenou-hvezdou-proti-lzivemu-clanku-na-freeglobe-cz.aspx>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10300411223-anezka-ceska/>>[cit. 2014-08-21]

<<http://fu-frl.hyperlink.cz/krizovnici2.html>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.krizovnici.eu/cz/o-radu/zakladni-informace-o-radu>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.krizovnici.eu/cz/o-radu/mista-pusobeni-radu>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.krizovnici.eu/>>[cit. 2014-08-21]

<<http://stovezata.praha.eu/ko-stel-sv-petra-na-porici.html>>[cit. 2014-08-21]

<<http://stovezata.praha.eu/ko-stel-sv-petra-na-porici.html>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.krizovnici.eu/cz/mista-pusobeni-radu/hradiste-sv-hypolita-nad-znojmem>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.krizovnici.eu/cz/mista-pusobeni-radu/chlum-sv-mari>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.krizovnici.eu/>>[cit. 2014-08-21]

<http://kultura.idnes.cz/foto.aspx?r=vytvarneum&c=A111128_143921_vytvarneum_ob&foto=OB3f7830_10.jpg>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.krizovnici.eu/cz/konvent/knihovna>>[cit. 2014-08-21]

<<http://www.radio.cz/cz/static/rok-anezky/vystava>>[cit. 2014-08-21]

Přílohy

Seznam obrazových příloh:

Obr. č. 1: Znak Řádu křížovníků s červenou hvězdou, str. 27.

Obr. č. 2: Velmistrovský meč, str. 27.

Obr. č. 3: Místa působení řádu v dnešní době, str. 29.

Obr. č. 4: Pražský konvent s hlavním řádovým kostelem sv. Františka z Assisi, str. 29.

Obr. č. 5: Kostel sv. Petra Na Poříčí, str. 29.

Obr. č. 6: Kostel sv. Hippolyta u Znojma, str. 29.

Obr. č. 7: Chlum sv. Máří, str. 29.

Obr. č. 8: Kostel sv. Karla Boromejského ve Vídni, str. 29.

Obr. č. 9: Anežka Česká Přemyslovna, str. 31.

Obr. č. 10: Předání nového špitálu a kostela Na Františku vyobrazené v breviáři velmistra Lva r. 1356, str. 36.

Obr. č. 11: Předání nového špitálu a kostela Na Františku na obraze Puchnerově oltáři r. 1484, str. 36.

Obr. č. 1

<http://fu-frl.hyperlink.cz/krizovnici2.html>

Obr. č. 2

<http://www.krizovnici.eu/cz/o-radu/zakladni-informace-o-radu>

Obr. č. 3

<http://www.krizovnici.eu/cz/o-radu/mista-pusobeni-radu>

Obr. č. 4

<http://www.krizovnici.eu/>

Obr. č. 5

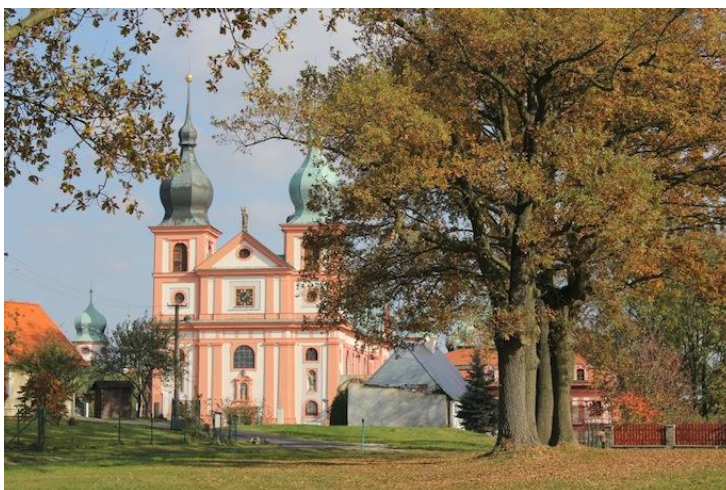
<http://stovezata.praha.eu/ko-stel-sv-petra-na-porici.html>

Obr. č. 6

<http://www.krizovnici.eu/cz/mista-pusobeni-radu/hradiste-sv-hypolita-nad-znojmem>

Obr. č. 7

<http://www.krizovnici.eu/cz/mista-pusobeni-radu/chlum-sv-mari>

Obr. č. 8

<http://www.krizovnici.eu/>

Obr. č. 9

http://kultura.idnes.cz/foto.aspx?r=vytvarneum&c=A111128_143921_vytvarneum_ob&foto=OB3f7830_10.jpg

Obr. č. 10

<http://www.krizovnici.eu/cz/konvent/knihovna>

Obr. č. 11

<http://www.radio.cz/cz/static/rok-anezky/vystava>

SUMMARY

This bachelor thesis deals with the founding of the only one entirely Czech order, i.e. the Military Order of the Crusaders of the Red Star, its activity and struggle to endure in the course of history. It also shows the life and legacy of its founder Agnes of Bohemia. It describes her effort to found the Order and to ensure its status so it could efficiently fulfil its function – to serve people in need.

The first chapter describes the beginning of monastic life that was the foundation stone for the establishing of knight orders during the Crusades. It also shows the political and especially religious situation in Europe from the 3rd until 11th century.

The second chapter focuses on the establishing of knight orders in general, it also deals with their spreading to the Czech territory where they have found enough space to work and develop.

The third chapter describes the founding of Hospital and double-monastery of the Order of Saint Clare and of the Order of Friars Minor Conventual. This chapter also deals with the transformation of the Hospital into the Military Order of the Crusaders of the Red Star, with its existence and destiny from its founding until these days.

The last chapter is devoted to the life of the founder and patron of the Military Order of the Crusaders of the Red Star, St. Agnes of Bohemia. It focuses on her personal life and on her achievements and failures during her effort to found a new order. And finally it shows the long way that precedes her canonization in 1989.